

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomiky

Bakalářská práce

**Vývoj a struktura agrárního obchodu Ruské Federace ve
vztahu k zemím Evropské unie**

Laura Avetisyan

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Laura Avetisyan

Podnikání a administrativa

Název práce

Vývoj a struktura agrárního obchodu Ruské Federaci ve vztahu k zemím Evropské unie

Název anglicky

Development and structure of Russian Federation's agrarian foreign trade in relation to the European Union

Cíle práce

Bakalářská práce analyzuje vývoj v oblasti agrárního obchodu mezi RF a EU v průběhu posledních 10 let. Práce identifikuje základní trendy, tendence a změny v oblasti teritoriální a komoditní struktury, které v případě agrárního obchodu nastaly. V neposlední řadě práce také analyzuje konkurenceschopnost vzájemného obchodu. Důležitým tématem předložené práce jsou rovněž sankce, které postihly vzájemný agrární obchod v důsledku ukrajinské krize. Práce v tomto ohledu identifikuje dopad uvalení sankcí na současný stav teritoriální a komoditní struktury agrárního obchodu realizovaného mezi RF a EU.

Metodika

- 1) Specifikace cílů
- 2) Vymezení teoretického zázemí, včetně literární rešerše vztahující se k vymezeným cílům
- 3) Sběr datových údajů sekundárního charakteru
- 4) Zpracování kvalitativní a kvantitativní analýzy
- 5) Vymezení nejvýznamnějších výsledků plynoucích z analýzy a jejich následná diskuse
- 6) Formulování závěrů vztahujících se k cílům bakalářské práce

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčové slova

Ruská federace, Evropská unie, agrární obchod, konkurenceschopnost, teritoriální a komoditní struktura, sankce, změny, hodnota, objem, vývoj

Doporučené zdroje informací

- ISHCHUKOVA, N. – SMUTKA, L. Revealed comparative advantage of Russian agricultural exports. In Agrarian Perspectives – Proceedings of the 22th Scientific Conference: Development trends in agribusiness 17.09.2013, Czech University of Life Sciences Prague, CR. Prague, CR: CULS Prague, Faculty of Economics and Management, 2013. s. 212-218.
- ISHCHUKOVA, N. – SMUTKA, L. Revealed comparative advantage: product mapping of the Russian agricultural exports in relation to individual regions. 2014, ACTA SCIENTIARUM POLONORUM Oeconomia roč. 13, č. 1, p. 45–61, ISSN: 1644-0757.
- ISHCHUKOVA, N. – SMUTKA, L. The Formation of Russian Agrarian Trade Structure: Inter-industry vs. Intra-industry Trade Activities. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis, 2014, roč. 62, č. 6, s. 1293-1299. ISSN: 1211-8516.
- SMUTKA, L., ŠPIČKA, J. ISHCHUKOVA, N., SELBY, R. Agrarian import ban and its impact on Russian and European Union agrarian trade performance. Agric. Econ. – Czech
- SVATOŠ, M. – SMUTKA, L. – ISHCHUKOVA, N. The position of agriculture in the Russian Federation – the last two decades development overview. Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika), 2014, roč. 60/2014, č. 11, s. 489-502. ISSN: 0139-570X.
-

Předběžný termín obhajoby

2016/17 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra ekonomiky

Elektronicky schváleno dne 4. 1. 2017

prof. Ing. Miroslav Svatoš, CSc.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 26. 1. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 15. 03. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Vývoj a struktura agrárního obchodu Ruské Federace ve vztahu k zemím Evropské unie" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 15.03.2017

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala panu doc. Ing. Luboši Smutkovi Ph.D za odborné vedení, za pomoc a rady při zpracování této práce. Dále bych ráda poděkovala mé rodině za podporu během studia.

Vývoj a struktura agrárního obchodu Ruské Federace ve vztahu k zemím Evropské unie

Souhrn

Daná bakalářská práce je věnována vývoji a vzájemné struktuře obchodu mezi Ruskem a Evropskou unií. V posledních letech bylo Rusko čtvrtým největším spotřebitelem zboží, které bylo vyváženo z EU.

Cílem bakalářské práce je podrobit analýze vývoj agrárního obchodu v průběhu posledních 10 let a současný stav agrárního obchodu mezi Ruskou federací a Evropskou unií. Výzkum je zaměřen především na zhodnocení konkurenceschopnosti jednotlivých zemědělských výrobků.

Práce identifikuje základní trendy, tendence a změny v oblasti teritoriální a komoditní struktury, které v případě agrárního obchodu nastaly. V neposlední řadě také práce analyzuje konkurenceschopnost vzájemného obchodu. Důležitým tématem předložené práce jsou rovněž sankce, které postihly vzájemný agrární obchod v důsledku ukrajinské krize. Práce v tomto ohledu identifikuje dopad uvalení sankcí na současný stav teritoriální a komoditní struktury agrárního obchodu realizovaného mezi RF a EU.

Klíčová slova: Ruská federace, Evropská unie, agrární obchod, konkurenceschopnost, teritoriální a komoditní struktura, sankce, změny, hodnota, objem, vývoj.

Development and structure of Russian Federation's agrarian foreign trade in relation to the European Union

Summary

The given thesis is dedicated to the development and structure of common trade between Russia and the European Union. The European Union is an important trading partner of Russia.

The aim of the thesis is to provide the analysis of the development of agricultural trade during the past 10 years and the current state of agricultural trade between the Russian Federation and the European Union. Research is focused primarily on the evaluation of the competitiveness of agricultural products.

The thesis identifies key trends, tendencies and changes in territorial and commodity structure, which occurred in the case of agricultural trade. Finally, it also analyzes the competitiveness of common trade. An important theme of this work are the sanctions that affected common agricultural trade due to the Ukrainian crisis. Thesis identifies the impact of sanctions on the current state of territorial and commodity structure of agrarian trade carried out between RF and EU.

Keywords: Russian Federation, European Union, agricultural trade, competitiveness, territorial and commodity structure, penalties, change the value, volume, development.

Obsah

1 Úvod.....	10
2 Cíl a metodika.....	11
2.1 Cíl.....	11
2.2 Metodika.....	12
3 Literární rešerše	14
3.1 Zahraníční obchod	14
3.1.1 Nástroje mezinárodní obchodní politiky.....	15
3.1.2 Konkurenceschopnost výrobků v mezinárodním obchodě	17
3.1.3 Očekávaný a reálný vliv sankcí v Rusku	19
3.2 Smluvní základ obchodních vztahů mezi EU a Ruskem.....	19
3.3 Charakteristika agrárního sektoru ekonomiky Ruska	22
3.4 Charakteristika agrárního sektoru ekonomiky Evropské unie	24
4 Analýza agrárního obchodu mezi Evropskou unií a Ruskem.....	27
4.1 Vývoj agrárního obchodu mezi EU a Ruskem v letech 2006-2015	27
4.2 Komoditní a teritoriální struktura vzájemného agrárního obchodu	34
4.3 Konkurenceschopnost agrárních výrobků.....	38
4.3.1 Konkurenceschopnost agrárních výrobků z Ruska v Evropské unii	38
4.3.2 Konkurenceschopnost agrárních výrobků z Evropské unie v Rusku.....	41
5 Perspektivy agrárního obchodu mezi EU a Ruskem	43
5.1 Dopady obchodních sankcí	43
5.1.1 Očekávaný a reálný vliv sankcí v Rusku	44
5.1.2 Očekávaný a reálný vliv sankcí v Evropské unii	45
6 Diskuse.....	48
7 Závěr.....	49
Odborné články	51
Literatura	51
Internetové zdroje.....	52

Seznam obrázků

Obrázek 1. Pilíře konkurenceschopnosti ekonomiky Ruské federace v letech 2015-2016.	18
Obrázek 2. Celkový vzájemný obchod mezi Ruskou federací a Evropskou unií v mld. eur v letech 2011-2015	22
Obrázek 3. Vývoz zemědělských produktů v mil. eur, Rusko a mimo unijní země v letech 2006-2015	29

Obrázek 4. Dovoz zemědělských produktů v mil eur z mimo unijních zemí, v mil. eur v letech 2006-2015	30
Obrázek 5. Výstup regresní analýzy – závislost vývozu do Ruska na celkovém vývozu zemědělské produkce do zemí mimo EU, v mil euro	32

Seznam tabulek

Tabulka 1. Hlavní ukazatele obchodních vztahů Ruska a EU, mil EUR – export a import zemědělských produktů v mil eur z pohledu EU	29
Tabulka 2. Podíl Ruska na zemědělské obchodní bilanci EU v letech 2006-2015 v %	30
Tabulka 3. Vývoj LFI u zemědělských produktů při obchodu Ruska s EU z pohledu Ruska v letech 2005-2015	34
Tabulka 4. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura masa a masných výrobků	35
Tabulka 5. Export ze zemí EU/ESVO do Ruska – komoditní a teritoriální struktura ryb a mořských produktů	36
Tabulka 6. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura ovoce	36
Tabulka 7. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura zelenina	37
Tabulka 8. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura mléko a mléčné výrobky	37

1 Úvod

Mezinárodní obchod je důležitou součástí většiny světových ekonomik. Ruská federace byla ještě nedávno osmou největší světovou ekonomikou podle objemu hrubého domácího produktu, ale nyní se kvůli prohlubující finanční krizi a devalvaci národní měny propadla na 13. místo ve světovém žebříčku. Pro Ruskou federaci není výroba a export agrárních výrobků hnacím motorem ekonomiky, ta se zakládá převážně na exportu nezpracovaného plynu a dalších přírodních bohatství. Přesto je agrární sektor ruské ekonomiky poměrně důležitý kvůli tomu, že zaměstnává skoro 10 % průběschopného obyvatelstva Ruska.

Evropská unie je dlouhodobě významným obchodním partnerem Ruska. Podobné je to i v případě Ruska, pro které je EU stejně důležitá. V posledních letech bylo Rusko čtvrtým největším spotřebitelem zboží, které bylo vyváženo z EU. A zároveň, v roce 2014 bylo Rusko třetím největším dodavatelem zboží do Evropské unie.

Výběr tohoto tématu ovlivnila jeho aktuálnost. Právě teď jsou na Rusko uvaleny obchodní sankce. Z hlediska sankcí, které byly vyhlášeny v důsledku ukrajinské krize, se musí zmínit zmrazení účtů osob na území EU, zákaz dovozu určitých výrobků na Krym, zákaz vývozu určitých technologií určených hlavně pro ruský těžební průmysl. Dále došlo k omezení služeb ve finančním sektoru.

Jako odvetné opatření si Rusko zvolilo zákaz dovozu veškerého masa, mléčných výrobků a samotného mléka, ryb, ovoce a zeleniny z členských států Evropské unie, Spojených států amerických a některých dalších zemí. V současné době se také projevují různé změny, které se týkají devalvace ruské národní měny. Tyto změny například ovlivňují komoditní strukturu ruského vývozu do států Evropské unie, podporují domácí zemědělství v Rusku. V některých odvětvích zemědělství byl zaznamenán růst, v jiných odvětvích se naopak objevují překážky, které tvoří problémy při rozvoji daného sektoru zemědělství. Propad kurzu rublu má také vliv na celkový dovoz agrárních výrobků do Ruska, a to nejen z Evropské unie, protože tato změna zvyšuje cenu importních výrobků ze zahraničí.

Práce je rozdělena do čtyř základních kapitol, které se dále člení na podkapitoly. V první kapitole s názvem Literární rešerše jsou uvedeny teoretické definice pojmů, které se týkají mezinárodního obchodu. Jsou zde popsány nástroje, které se používají pro

omezení nebo stimulaci obchodu mezi státy. Dále se kapitola věnuje tématu smluvních podmínek mezinárodního obchodu mezi EU a Ruskem, krátce charakterizuje celní systémy Evropské unie a celní unie Eurasijského hospodářského společenství, jehož členem je Rusko. V této kapitole je také uvedena charakteristika vývoje agrárních sektorů Ruska a EU, a to se zaměřením na vzájemný obchod.

Následující kapitola je zaměřena na samotnou analýzu vývoje agrárního obchodu mezi Evropskou unií a Ruskou federací za posledních deset let. Právě v této kapitole je uvedena podrobná komoditní struktura agrárního obchodu, která zahrnuje strukturu vývozu a dovozu do EU a Ruska. Kapitola také popisuje, jak jsou konkurenceschopné agrární výrobky z EU a Ruska v cílových státech kam byly dovezeny. Poslední kapitola analyzuje perspektivy agrárního obchodu v dalších letech, a to se zaměřením na sankce.

2 Cíl a metodika

2.1 Cíl

Cílem bakalářské práce je podrobit analýze vývoje agrárního obchodu v průběhu posledních 10 let a současný stav agrárního obchodu mezi Ruskou federací a Evropskou unií. Výzkum je zaměřen především na zhodnocení konkurenceschopnosti jednotlivých zemědělských výrobků. Pro naplnění hlavního cíle byly stanoveny dílčí cíle jako:

- Specifikovat systém mezinárodního obchodu, celní specifika a smluvní základy agrárního obchodu mezi evropskými státy a Ruskou federací;
- Zhodnotit dynamiku rozvoje obchodu se zemědělskou produkcí mezi EU a Ruskem;
- Identifikovat základní trendy v oblasti teritoriální a komoditní struktury agrárního obchodu mezi EU a Ruskem;
- Zhodnotit dopady uvalení sankcí na současný stav teritoriální a komoditní struktury agrárního obchodu realizovaného mezi Ruskem a Evropskou unií,
- Provést analýzu oblastí vývozu zemědělské produkce z EU, které jsou dotčeny ruskými sankcemi

2.2 Metodika

Bakalářská práce analyzuje vývoj v oblasti agrárního obchodu mezi RF a EU v průběhu posledních 10 let, takže časově se jedná o období let 2005 až 2015. Tam, kde to je možné, je zohledněn i rok 2016. Práce identifikuje základní trendy, tendence a změny v oblasti teritoriální a komoditní struktury, které v případě agrárního obchodu nastaly. V neposlední řadě také práce analyzuje konkurenceschopnost vzájemného obchodu. Důležitým tématem předložené práce jsou rovněž sankce, které postihly vzájemný agrární obchod v důsledku ukrajinské krize. Práce v tomto ohledu identifikuje dopad uvalení sankcí na současný stav teritoriální a komoditní struktury agrárního obchodu realizovaného mezi RF a EU.

Metodika bakalářské práce je rozložena do šesti základních kroků, které na sebe navazují. Prvním krokem je specifikace cílů, kterým se věnuje příslušná kapitola bakalářské práce. Kromě hlavního cíle jsou vymezeny i dílčí cíle. Dalším krokem je vymezení teoretického zázemí, včetně literární rešerše vztahující se k vymezeným cílům. Jedná se o oblast, která má vyloženě teoretický charakter, zde jsou zhodnoceny literární zdroje především česky píšících autorů, kteří se zabývají zkoumanou problematikou.

Dalším krokem v metodice je sběr datových údajů sekundárního charakteru. Data pochází ze statistického úřadu Ruska (Rosstat) a rovněž z Eurostatu. Sběr dat je proveden za posledních deset let. Středem pozornosti jsou data o vzájemném obchodu mezi EU a Ruskem – jedná se o komoditní strukturu dovozu a vývozu, jeho regionální rozložení a hlavní země původu.

Na sběr dat je možné navázat zpracováním kvalitativních a kvantitativních analýz. Jedná se o vyloženě analytickou část práce, kde jsou zhodnoceny nejdůležitější zjištění z předchozího kroku. Kvantitativní analýza dat je provedena na základě trendové analýzy a regresní analýzy. V rámci trendové analýzy je vyhodnocen dovoz a vývoz zemědělské produkce mezi Ruskem a EU na celkovém vývozu zemědělské produkce. V případě Ruska je zvolen celkový vývoz a dovoz zemědělské produkce, kdežto v případě EU se jedná o vývoz jen do mimo unijních zemí. Parametry regresní analýzy jsou – vývoz do mimoevropských zemí jako závislá proměnná a nezávislou proměnnou je vývoz do Ruska.

V rámci kvalitativní analýzy je využito expertní hodnocení, a to na základě názorů expertů pracujících v oboru zemědělství. Daný typ analýzy najde své uplatnění v kapitole

věnované zhodnocení konkurenceschopnosti výrobků. V rámci zhodnocení konkurenceschopnosti se využije i cenová komparace – a to s účelem poukázání na vliv ceny na konkurenceschopnost výrobků. Kromě toho se provede i analýza Lafayova indexu. Evropská unie má celou řadu členů a struktura ekonomiky je v těchto zemích zcela odlišná, včetně podílu zemědělského sektoru. Právě proto index Lafaya bude uveden jenom pro Rusko. Vzhledem k tomu, že se jedná o bakalářskou práci budou převzaty jenom samotné výstupy výpočtu daného indexu včetně interpretace, tedy nebude proveden výpočet indexu Lafaya.

Díky daným typům analýzy lze vymezit vývoj situace ve vzájemném obchodě. Vzhledem k tomu, že země EU využívají jako platidlo především euro, v mezinárodním obchodě, navíc i to, že EU je složena z členů eurozóny, jsou veškeré výpočty uvedeny v eurech. Kvalitativní analýza se zaměří na subjektivní vnímání zemědělských výrobků z EU v Rusku – jedná se o vymezení konkurenceschopnosti daných výrobků – jak ruských v EU, tak i unijních v Rusku.

Posledním metodickým krokem předkládané bakalářské práce je vymezení nejvýznamnějších výsledků plynoucích z analýzy a jejich následná diskuse. Jedná se především o diskusní část práce, a rovněž tu část práce, kde je pozornost zaměřena na další rozvoj vzájemných vztahů mezi EU a Ruskem. Veškerá zjištění jsou podpořena fakty a argumenty.

Na konci práce jsou naformulovány závěry vztahujících se k cílům bakalářské práce. V závěru práce je provedeno celkové zhodnocení, a to jak z teoretické, tak i z praktické stránky. Jsou uvedena i hlavní omezení výzkumu a návrhy pro další výzkumy v daném oboru.

3 Literární rešerše

První část bakalářské práce je zaměřena na tvorbu teoretického základu pro další samostatný výzkum v oboru. Středem pozornosti literární rešerše je zhodnocení zahraničního obchodu a jeho zaměření na oblast zemědělství.

3.1 Zahraniční obchod

Zahraniční obchod odborníci definují jako: „*obchod jedné národní ekonomiky se svým okolím, tj. s jednou či více jinými národními ekonomikami, příp. také jako obchod jednoho státu s jinými státy, shodující se jejich hranice s hranicemi ekonomik.*“ (Štěrbová, 2013, s. 15). Z definice pojmu mezinárodního obchodu vyplývá, že předmětem tohoto obchodu jsou služby nebo zboží.

Důvody vzniku mezinárodního obchodu jsou různé. Některé státy například nemůžou uspokojit potřeby svých občanů kvůli nedostatku přírodních zdrojů, které jsou nezbytné pro výrobu určitého výrobku nebo kvůli nedostatku pracovní síly, která by mohla vyrábět nějaký druh zboží. Jiným důvodem může být i to, že v některém státě jsou menší výrobní náklady a je efektivnější koupit zboží v této zemi, a to pak dovézt na území jiného státu. V tomto případě může posloužit jako příklad Čína nebo další asijské státy. V poslední době se takovou zemí stalo i Rusko, kvůli devalvaci národní měny (Devalvacija rublya odkryvajet d'la rossijskych proizvodelej novyje rynki. *Vedomosti*). Dalším důvodem existence zahraničního obchodu je to, že některé státy nedosáhly určité úrovně technologického pokroku jako jiné země, proto jsou nuceny dovážet technologicky náročné stroje pro výrobu nebo samotné konečné výrobky.

Měna má naprosto obrovský dopad na trh zemědělské produkce. Klasickou ukázkou je třeba znehodnocení měny, které znamená silnou podporu pro vývozce zemědělské produkce, důvod je snadný – po znehodnocení měny profituje vývozce z finančních výnosů plynoucích z prodeje zboží. Na znehodnocení měny profituje domácí výrobce, jelikož dovozní zboží se stává pro spotřebitele dražší.

Existuje několik hledisek pro hodnocení zahraničního obchodu v ekonomice jednotlivých zemí. Mezi ně patří efektivnost neboli snaha se soustředit na výrobky, které mohou obstát v mezinárodní konkurenci a s nimiž může země dosáhnout největších úspor z rozsahu. Právě na tyto oblasti se soustřeďuje výzkum a vývoj, export se zase specializuje

na určité obory. Jako příklad se může uvést Japonsko, které se i přes svou vyspělost, soustředilo v exportu na oblast elektroniky a optiky, výrobu dopravních prostředků a robotizaci. Dalším parametrem je proporcionalita neboli otázka soběstačnosti. Existuje málo zemí na světě, které mají komplexní zásobu surovin, a proto by zcela dokázaly pokrýt potřebu vlastní průmyslové výroby. Mezi takové země se řadí Ruská federace nebo také Spojené státy americké a některé z „emerging countries“, například Čína, Indie apod. Určitou roli hraje i demonstrativní efekt zahraničního obchodu. Vývozní program země vytváří její image a je svým způsobem představením země ve světě, prezentací technického, módního a designového trendu (Svatoš, 2009, s. 22).

Rovněž je nutné uvést i subjektivní vnímání zemědělského zboží v zahraničí. Klasickou ukázkou jsou třeba holandské sýry anebo francouzská vína. Jedná se o jasnou image státu v zahraničí. Pro Českou republiku je jednoznačnou vlajkovou lodí vývozu zemědělské produkce pivo. Pro Rusko se jedná o pšenici.

Vnější ekonomické vztahy bezesporu podporují spolupráci mezi zeměmi, což vede ke zmenšení napětí a konfliktů. Propojenost ekonomik poskytuje prostor pro vyjednávání a vzájemná závislost dělá celkově vztahy mezi zeměmi stabilnějšími.

Kromě toho, v oblasti zemědělství se mohou státy zaměřit na ty oblasti, ve kterých mají komparativní výhodu – asi těžko bychom mohli v Rusku rozvíjet pěstování kukuřice, kdežto živočišnou výrobu, zejména chov prasat je možné rozvíjet po celém ruském území.

Obecně platí, že čím je země menší, a čím méně má obyvatel, tím je její míra závislosti na zahraničním obchodu větší a naopak. Tato závislost se dá nejlépe sledovat poměrovým ukazatelem objemu zahraničního obchodu vůči HDP.

V obdobích krize zahraniční obchod zpravidla výrazně klesá, a to včetně zemědělských produktů. Důvodem je pokles kupní síly obyvatelstva, a tímto i pokles prodeje včetně zahraničního zboží.

3.1.1 Nástroje mezinárodní obchodní politiky

Nástroje mezinárodní obchodní politiky slouží k ovlivňování vývozu a dovozu v určité zemi. Velká část států se snaží udržovat kladný rozdíl mezi vývozem a dovozem, tedy dodržovat export na větší úrovni než import. Výjimkou není ani Ruská federace nebo

Evropská unie, avšak pro některé druhy zboží existují speciální výhody, které jsou popsány v celním kodexu Eurasijského hospodářského společenství nebo v celním kodexu Evropské unie.

Podle Emilie Kalínské: „*obchodní politika státu je souhrnem záměrů, strategií, zásad, opatření, nástrojů, smluv a institucí, vytvářených a koncipovaných na úrovni vlády a směřující k podnikatelským subjektům domácím i zahraničním*“ (Kalínská, 2009, s. 92).

Takže, na zahraniční obchod se zemědělskými výrobky má velmi silný vliv i strategie vlády – zda má v zájmu podporovat zahraniční obchod či nikoliv. Zpravidla, vláda ve většině zemí svoje vývozce podporuje.

Za účelem podpory vývozu ze země se obecně používají různé dotace nebo snížené sazby, nebo dokonce zrušení vývozního cla. Dalším nástrojem, který může ovlivňovat vývoz je měnový kurz. V současné době se slabá česká koruna používá k podpoře tuzemského exportu. Lze tvrdit, že tato politika má úspěšný výsledek (Exportéři nedají na slabou korunu dopustit. Za dva roky stoupl vývoz o 400 miliard. *Česká televize*). Právě teď je ruský rubl silně zeslabený kvůli propadu cen ropy, proto se očekává, že tato situace také podpoří ruský vývoz do zahraničí, ale výsledky zatím nejsou moc dobré a růst vývozu byl zaznamenán jenom v některých odvětvích. Například, v automobilovém průmyslu je velký propad dovozu aut do Ruska, propad je i v oblasti vývozu, a to bez ohledu na to, že slabý rubl by měl podpořit export, avšak zatím to není tak, jak se očekávalo (Rubl v storonu granici. *Rossijskaja gazeta*).

Pro ovlivnění dovozu do země lze používat cla. Clo je povinnou složkou odváděnou do veřejného rozpočtu, vybíranou v přímé souvislosti s přechodem zboží přes státní hranice od osob, které zboží dovážejí nebo vyvázejí, nebo od osob, pro které je zboží dováženo nebo vyváženo (Kárník, 2012, s. 38). Cla jsou důležitou součástí systému hospodářské regulace dovozu a vývozu zboží (Kárník, 2012, s. 38). Jsou používána ze strany státu jako nástroj pro podporu zahraničního obchodu nebo naopak pro zadržení vývozu a dovozu, což záleží na cílech hospodářské politiky. Clo také může sloužit k podpoře domácí výroby. V Rusku jsou například vysoká cla při dovozu aut, která jsou zavedena za účelem podpory domácích automobilových podniků. Takové clo uskutečňuje podporu hospodářské soutěže mezi domácími a zahraničními výrobci za účelem zvýšení

konkurenceschopnosti místních podniků. V případě agrárních výrobků existují dovozní cla jak v Rusku, tak i v Evropské unii. Dovozní cla mají dvě hlavní funkce:

- Fiskální, což znamená, že tvoří jednu z příjmových složek státního rozpočtu;
- Protekcionistickou (ochrannou).

V dnešní době je ale přímá podpora vývozců omezena, důvodem je to, že vláda ostatních zemí může zaujmout stejný postoj a začít omezovat dovoz zemědělské produkce ze státu, kde vláda velmi silně podporuje vývoz.

Na druhou stranu se musí uvést, že většina zemí je součástí určitého integračního seskupení, a tímto se snaží rozšířit svůj trh odbytu zemědělské produkce.

3.1.2 Konkurenceschopnost výrobků v mezinárodním obchodě

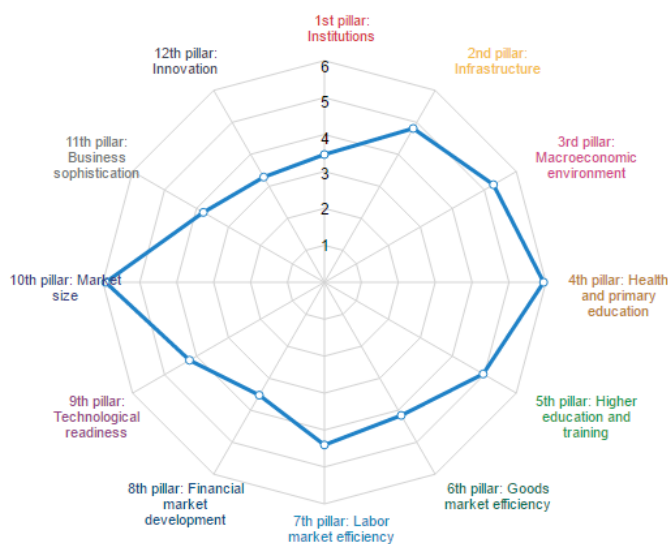
Pojem mezinárodní obchod je poněkud odlišný od pojmu zahraniční obchod tím, že se vztahuje ke dvěma a více ekonomikám, a lze ho definovat jako: „*souhrn zahraničněobchodních aktivit dvou a více národních ekonomik, příp. států, shodují-li se jejich hranice s hranicemi ekonomik; je tedy součtem dvou a více zahraničních obchodů*“ (Štěrbová, 2013, s. 18). Ekonomické transakce mohou v takovém případě probíhat mezi soukromými ekonomickými subjekty, nadnárodními ekonomickými subjekty, ekonomickými subjekty veřejného sektoru nebo dokonce i některými subjekty neziskového sektoru v případě humanitární pomoci.

Termín „mezinárodní konkurenceschopnost“, stejně jako pojem konkurenceschopnost, nemá standardní definici a lze ho vykládat různými způsoby, které zahrnují velký počet úhlů pohledu a širí záběr. Podle IMD je mezinárodní konkurenceschopnost: „*schopnost země vytvářet srovnatelně více bohatství než ostatní země. Tato schopnost není jen výsledkem produktivity a ekonomické efektivnosti, nýbrž širokého spektra politických, sociálních, kulturních a vzdělanostních faktorů*“ (Palátková, 2014, s. 86). Obecně lze pojem konkurenceschopnost, podle Evy Cihelkové, definovat jako: „*schopnost ekonomických subjektů dlouhodobě zabezpečit vysokou úroveň důchodů*“ (Cihelková, 2008, s. 126).

Mezinárodní konkurenceschopnost země může být ovlivněna řadou faktorů. Světové ekonomické fórum (World Economic Forum) člení země do tří skupin. První skupinou jsou země v tzv. stadiu výrobních faktorů (factor-driven stage) neboli ve stadiu levné pracovní síly a využívání přírodních zdrojů. Konkurence je tak založena na nízkých cenách a jednoduchých výrobcích. Dalším stadiem je stadium efektivnosti (efficiency-driven stage), kdy se efektivita výrobních procesů a kvalita vyráběné produkce zlepšují. Poslední, třetí a nejvyspělejší fáze, je fáze inovací (innovation-driven stage), jejímž základem je schopnost vyvíjet nové výrobky a služby, a tím se diferenciovat od konkurence. Nové procesy jsou zpravidla založeny na sofistikovaných výrobních procesech a využití moderních technologií (Machková, 2015, s. 31). Mezi těmito fázemi existují tzv. „přechodné fáze“.

Mezinárodní konkurenceschopnost Ruské federace je podle tohoto žebříčku zobrazena podle dvanácti pilířů na dalším obrázku. Nejlépe se Rusku dařilo v pilíři „Zdraví a základní vzdělání“ a „Velikost trhu“. Podle celkového hodnocení bylo Rusko v roce 2015-2016 na 45. pozici ze 140. Takže, Rusko je díky tomu velice zajímavý m trhem z hlediska exportu zemědělské produkce – obrovská velikost a rychle rostoucí kupní síla obyvatel.

Obrázek 1. Pilíře konkurenceschopnosti ekonomiky Ruské federace v letech 2015-2016

Zdroj: The Global Competitiveness Report 2015-2016. Russian Federation.

3.1.3 Očekávaný a reálný vliv sankcí v Rusku

Očekávalo se, že zavedení embarga na dovoz některých potravin z EU a USA ohrozí potravinovou bezpečnost Ruska. Analytici předpovídali Rusku prázdné pulty v obchodech, skokový nárůst cen a vysokou inflaci (Ruské embargo na potraviny zahrnuje maso, mléčné výrobky, ovoce i zeleninu. *Česká televize*). Částečně k tomu došlo, protože okamžitě akcelerovala inflace a ceny začaly růst mnohem rychleji. Inflace v tomto roce vzrostla na 15,8 %, přičemž loňská inflace byla na úrovni 7,6 % (Rusko stíhá inflace. V srpnu zrychlila na 15,8 procenta. *IDnes.cz*). Pro porovnání lze uvést celoevropský průměr inflace, který se ve stejném období nacházel kolem 0–0,2 % (Ceny v EU padají, inflace klesla na nulu. *Novinky.cz*). Avšak k prázdným pultům nedošlo kvůli zvýšeným dodávkám potravinového zboží ze zahraničí, hlavně z postsovětských států, které sousedí s Ruskem, ovšem nedostatek některých potravin byl viditelný, projevil se rovněž i problémy s kvalitou domácího zboží (Rok ruského embarga očima Čechy: raketové zdražování a krokodýlí maso. *Idnes.cz*).

Velkým problémem vsoučasné době v Rusku, který vznikl kvůli embargu, je to, že se vyskytuje velké množství padělaných mléčných výrobků, zejména sýrů. V říjnu 2015 uskutečnil ruský kontrolní úřad v oblasti zemědělství namátkovou kontrolu několika druhů sýrů a mléčných výrobků. Výsledek byl šokující, protože podle chemické analýzy bylo 78,3 % zkontrolovaných sýrových výrobků padělaných. Z těchto 78,3 % bylo 80 % sýrů ruské tuzemské výroby (Skolko v Rossii poddelnogo syra. *Meduza*).

Na závěr je ale nutné uvést, že nahrazení domácích potravin zahraničními začalo ještě před sankcemi. V roce 2010 byla vyhlášena nová doktrína v oblasti nezávislosti na dovozu. Podle dané doktríny by potravinová nezávislost Ruska měla být následovná: obilí – 95 %, cukr – 80 %, olej – 80 %, maso a masné produkty – 85 %, mléko a mléčné produkty – 90 %, ryby a rybí produkty – 80 %, brambory – 95 %, sůl – 85 %. Daných cílů by mělo být dosaženo do konce roku 2020 (Smutka, Spicka, Ishchukova, Selby, 2016, s. 494).

3.2 Smluvní základ obchodních vztahů mezi EU a Ruskem

Ruská federace přímo sousedí s Evropskou unií a je jejím významným obchodním partnerem. Spolupráce Bruselu s Moskvou začala už v roce 1989, ještě několik let před pádem Sovětského svazu (SSSR). Výsledkem jednání byl podpis Dohody o obchodní a

hospodářské spolupráci ze dne 18. prosince 1989 mezi Sovětským svazem a Evropským společenstvím. Další dohodou, která už nebyla pouze formálním vyjádřením ochoty spolupracovat, byla Dohoda o partnerství a spolupráci (PCA; Partnership and Co-operation Agreement), podepsaná dne 24. června 1994. V ní byly zohledněny oblasti politiky, obchodu, právní a humanitární otázky. Mezi společné cíle této dohody patřilo dokonce i: „*vytvoření podmínek pro budoucí vytvoření zóny volného obchodu*“ (AGREEMENT ON PARTNERSHIP AND COOPERATION) mezi Ruskou federací a Evropskou unií, ale hlavní podmínkou pro prohlubování vztahů byla demokratizace a respektování lidských práv. Tato dohoda skončila v prosinci 2007, nicméně jednání o nové dohodě byla odložena kvůli konfliktu v Gruzii. Jednání také blokovaly problémy mezi Ruskem a Polskem (např. ruské embargo na dovoz polského masa) a konflikty mezi pobaltskými státy a Ruskem v otázce energetiky.

Dalším důležitým krokem byl společný summit v Petrohradu v květnu 2003. Strany zavedly koncept tzv. čtyř Společných prostorů (Společný hospodářský prostor, Společný prostor svobody, bezpečnosti a spravedlnosti, Společný prostor vnější bezpečnosti a Společný prostor vědy a výzkumu, včetně kulturních aspektů), v jejichž rámci měla probíhat další spolupráce. Společný hospodářský prostor (CES; The Common Economic Space) měl přispívat k ekonomické integraci, odstraňování překážek pro mezinárodní obchod, sjednocení regulací, otevření trhu, výměně informací a budování infrastruktury (Vztahy Evropské unie a Ruska - EurActiv.cz).

Na dalším summitu v Moskvě v roce 2005 byly přijaty bližší specifikace cílů jednotlivých oblastí spolupráce a nástrojů k jejich dosažení (tzv. Road maps). Nicméně už na konci stejného roku, na summitu v Londýně, se strany shodly, že právní úprava pro spolupráci není postačující a v roce 2006 v Soči byl dohodnut začátek práce na novém dokumentu, který by přesně popsal budoucnost a cíle strategického partnerství Evropské unie a Ruské federace, včetně jeho podoby a fungování. V roce 2008 bylo vydáno společné prohlášení o Partnerství pro modernizaci, které bylo zaměřeno hlavně na hospodářský aspekt spolupráce (Euroskop.cz - Rusko – Rusko).

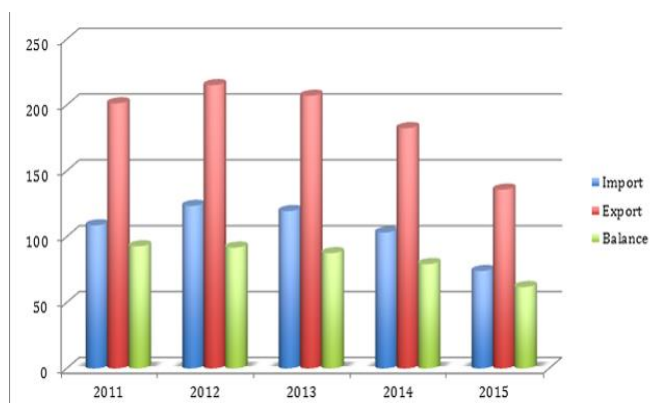
Nejužší vztahy jsou u Ruské federace a Evropské unie v oblasti energetiky. Evropská unie je z 25 procent závislá na ruském nezpracovaném plynu a ropě, ale ruský rozpočet je rovněž ze 40 procent závislý na příjmech z prodeje nerostných surovin, z toho přes 60 %

prostředků plyne z vývozu energetických komodit do zemí Evropské unie. Někteří experti tvrdí, že Rusko používá energetické suroviny jako politickou zbraň (Vztahy Evropské unie a Ruska - EurActiv.cz).

V roce 2014 napětí ve vztazích mezi Ruskou federací a Evropskou unií ještě stoupl. V únoru a na počátku března uvedeného roku obsadily ruské vojenské jednotky Krym. Následně krymská autonomní vláda rozhodla o provedení referenda o vyhlášení nezávislé Krymské republiky, která by se potom připojila k Rusku. Takové referendum se však podle zákonů Ukrajiny, kam Krym tehdy spadal, uskutečnit nemohlo. Nicméně 16. března 2014, podle údajů zveřejněných autonomní vládou, hlasovalo 96,8 % obyvatel Krymu pro nezávislost na Ukrajině. Ani Evropská unie, ani Spojené státy americké neuznaly hlasování jako legitimní a považují připojení Krymu k Ruské federaci za anexi. Evropská unie přerušila všechna jednání o vízové liberalizaci a nové smlouvě o partnerství a spolupráci, dále byly uvaleny sankce na vrcholné představitele Ruska, některé banky a organizace. Ruská federace považuje sankce za nespravedlivé, a proto zavedla systém odvetných sankcí. Ode dne 6. srpna 2014, z nařízení prezidenta Ruské federace, byl zakázán dovoz určitých druhů zemědělských výrobků, surovin a potravin ze zemí, které sankce zavedly (Evropská unie, Spojené státy americké, Austrálie, Kanada a Norsko), na ruské území. Podrobný seznam zakázaných položek k dovozu měla určit vláda Ruské federace. Na seznam patří výrobky z masa a mléka, ryby, zelenina, ovoce a ořechy. Celkový roční objem produkce, které se sankce dotkly, se odhaduje na 9 mld. USD (TASS. Rossija zapretila import prodovol'stvija na \$9 mlrd v otvet na sankcii). V následujících měsících se seznam upravoval a doplňoval. 20. srpna z něho byly odstraněny položky jako mléko bez laktózy, plůdek lososa a pstruha atd. 1. června 2016 byl povolen import řady potravin pro výživu dětí (sušená a mražená zelenina, mražené hovězí a kuřecí maso). 13. září 2016 byla na seznam produktů zakázaných k importu přidána sůl.

V současné době vztahy mezi Ruskem a Evropskou unií zažívají obtížné období. Pokles objemu exportu a importu se dá pozorovat na grafu níže.

Obrázek 2. Celkový vzájemný obchod mezi Ruskou federací a Evropskou unií v mld. eur v letech 2011-2015

Zdroj: Eurostat.

3.3 Charakteristika agrárního sektoru ekonomiky Ruska

Rusko je zemí, která má velmi dlouhou historii zemědělství, po celou dobu existence tohoto státu bylo zemědělství základním oborem lidské činnosti. V podstatě, až do 30. let minulého století bylo Rusko agrární zemí. Je nutné uvést, že v dnešní době se Rusko, na jednu stranu, snaží stát soběstačnou zemí v oblasti zemědělské produkce a nahradit export a na straně druhé se snaží stát významným exportérem dané produkce (Smutka, Ishchukova, 2013, s. 215-217).

Export zemědělské produkce do zahraničí byl podporován především velice úrodnou půdou v zemi. Ačkoliv většina území Ruska leží na Sibiři, tak stát má jedny z největších zásob černozemě na světě, které jsou opravdovým motorem pro rozvoj zemědělství a díky tomu i vývozu produkce.

V současné době, podle Ishchukova, přispívá v Rusku zemědělský sektor 15 % národnímu důchodu. V daném sektoru působí přibližně 27 % obyvatel země (37 milionů). Stejně jako v unijních zemích čelí zemědělský sektor odtoku pracovní síly. Je rovněž nutné upozornit na to, že i přes svou velkou rozlohu je jenom 7 % ruského území vhodných pro zemědělství (Ishchukova, 2014, s. 489).

Hospodářský pokles a bankrot celé řady zemědělských podniků v zemi v první polovině 90. let, způsobil posílení exportních výrobků na celkové konzumaci zemědělské produkce v zemi. Na druhou stranu, situace se postupně stabilizuje a ruští producenti pomalu začínají vytlačovat zahraniční produkci z ruského trhu.

Je zajímavé uvést, že polovina konzumované zemědělské produkce v Rusku pochází z malých rodinných farem anebo dokonce půdy, která je obdělávána jednou rodinou. Přitom, podíl této půdy je jenom 6 % z celkového objemu půdy obdělávané v ruském zemědělství (Svatoš, Smutka, Ishchukova, 2014, s. 489).

Ruská federace patří mezi země, které mají největší ochranu domácího trhu a nejpřísnější celní systémy. V Rusku se aplikují následující prvky celní ochrany (Businessinfo.cz. Rusko. Základní podmínky pro uplatnění českého zboží na trhu):

- Zvláštní ochranná opatření, která se přijímají, pokud objemy dovozu určitého druhu produkce ohrožují domácího výrobce. Po vzniku Eurasijské hospodářské unie 1. ledna 2015 jsou opatření přijímána jednotně a jejich výčet je uveden v protokolu č. 8 "O užití zvláštních ochranných opatření vůči třetím zemím" (součást Dohody o Eurasijské hospodářské unii ze dne 29.5. 2014),
- Antidumpingová a kompenzační opatření,
- Fytosanitární/veterinární předpisy, certifikace,
- Celní sazby (dovozní clo, zvláštní clo, sezónní clo),
- a další nástroje: daň z přidané hodnoty (DPH), spotřební daň, dovozní kvóty, dovozní licence.

Docela velká očekávání ve změně struktury bilance zahraničního obchodu zemědělské produkce byla spojena se vstupem Ruska do WTO v roce 2012, a z toho vyplývají omezení výše uvedených položek. Očekávání se však nesplnila – struktura zůstala v podstatě stejná. Možným důvodem je trvající hospodářská recese a pád ruské měny, který neskutečně prodražil veškerou importovanou produkci.

Výše uvedená opatření byla jenom v posledních letech posílena v důsledku embarga na dovoz celé řady zemědělských potravin jako odpověď na vyhlášení sankcí proti Rusku ze strany zemí EU, USA a některých dalších států. Třeba v oblasti soběstačnosti mléka plánuje ruská vláda zvýšit soběstačnost trhu z 80 % na 90 %, a to do roku 2020 (Špička, Kontsevaya, 2016, s. 89-90).

Bezesporu, faktorem velice posilujícím import zemědělské produkce do Ruska je rozsáhlost území. Klasickým příkladem je situace na Dálném Východě Ruska. Ačkoliv je

Rusko velmi bohaté na zemědělské výrobky na území Kubáně kolem Černého moře, ovoce a zeleninu je daleko levnější kupovat v sousední Číně, nežli je vztít přes celé Rusko. To samé platí i pro odlehlé regiony Sibíře.

Zemědělská produkce se podílí jenom 2 % na ruském exportu, což rozhodně nelze říct o importu, který má 14 %. Hlavními exportéry zemědělské produkce do Ruska jsou právě unijní země. Na druhém místě jsou USA a Brazílie (Smutka, Ishchukova, 2013, s. 215-217).

Hlavními vývozními položkami Ruska v zemědělství jsou ryby, mořské produkty a v neposlední řadě pšenice. Mimochodem, Rusko si drží šesté místo ve světě podle vývozu poslední komodity. Z hlediska regionálního rozložení ruského importu zauímají první místo země EU a pak SNS (Smutka, Ishchukova, 2014, s. 45-61).

3.4 Charakteristika agrárního sektoru ekonomiky Evropské unie

Potravinářský sektor, ačkoliv má zcela nepatrný podíl na HDP EU, má velice velký dopad na lidi a na ekonomiku členských zemí, vždyť se jedná o výživu a zdraví Evropanů. V potravinářském průmyslu EU působí přibližně 310 tisíc podniků a práci díky němu mají 4 miliony lidí, roční obrát daného sektoru jsou 4 biliony eur (Evropská komise. Potravinářský průmysl).

Na trhu s potravinami v zemích EU hraje velmi velkou roli to, že v celé EU je volný pohyb zboží, takže výrobky vyrobené v členských zemích se mohou prodávat kdekoli v EU, a to bez nutnosti vyřizovat další nutné dokumenty. Evropský obchod se zemědělskými výrobky je silně ovlivňován ekonomickou situací a volným pohybem zboží. EU je v podstatě jednotným trhem zemědělské produkce, který de facto nezávisí na dovozu zemědělských výrobků a je zcela soběstačný.

Oblast potravin a jejich bezpečnost jsou zcela klíčovými pro evropské orgány. Potravinami se zabývají tyto organizace: Evropský parlament (Výbor pro životní prostředí, veřejné zdraví a bezpečnost potravin), Rada Evropské unie (Zaměstnanost, sociální politika, zdraví a ochrana spotřebitele), Evropská komise (Bezpečnost potravin), Evropský hospodářský a sociální výbor (Sekce Zemědělství, rozvoj venkova a životní prostředí), Výbor regionů (Komise pro přírodní zdroje (NAT) a Agentury EU (třeba Evropský úřad

pro bezpečnost potravin) (Oficiální internetové stránky Evropské unie. Bezpečnost potravin v EU). Hlavní cíle EU v oblasti potravin jsou následující:

- Bezpečné a výživově hodnotné potraviny a krmiva,
- Vysoká úroveň zdraví a dobrých životních podmínek zvířat a ochrana rostlin,
- Dostatek transparentních informací týkajících se původu potravin, jejich obsahu/označení a použití (Oficiální internetové stránky Evropské unie. Bezpečnost potravin v EU).

Země EU ale nebyly vždycky nezávislé na dovozu potravin. Klasickou situací jsou 50. - 60. léta minulého století. Jedním z problémů unijních zemí, po rozpadu kolonialismu, byly obavy o ztrátu soběstačnosti v oblasti zemědělství a vznik obrovské závislosti na svých bývalých koloniích. To se ale povedlo překonat. Evropa je v dnešní době zcela soběstačná na zemědělské produkci. Zemědělci mají relativně stabilní příjem a v rámci Evropy proběhlo přirozené rozdělení zemědělství podle jednotlivých regionů – francouzští farmáři se zaměřili na obilí, nizozemští farmáři na maso a masné výrobky apod. Ceny za zemědělskou produkci, i přes obrovský růst HDP v členských zemích, jsou relativně nízké (Fojtíková, 2008, s. 6).

Naprostou zásadou evropského agrárního sektoru je preference společenství. V tom lze vidět klasickou ukázkou integračního seskupení – zboží z členských zemí získalo preferenci na domácích trzích. Jedná se o snahu zamezit levným dovozům z třetích zemí. EHS a později EU uvalovalo na takové dovozy tzv. dovozní dávky, které představovaly rozdíl mezi nižší cenou na světovém trhu a vyšší cenou na vnitřním trhu EHS/EU. Další systém preferencí je založen na přímé podpoře evropských farmářů pomocí dotací. Takže je vidět, že na jednu stranu je podpořen export zemědělské produkce, a na straně druhé je omezen import. Díky tomu všemu se skutečně podařilo rozvinout zemědělství v EU a nestát se závislým na zemědělských komoditách třetích zemí (Fojtíková, 2008, s. 6).

Následující zásadou je solidarita v rámci zemědělské politiky. Jedná se o to, že: *„Na financování dotačních mechanismů se podílely všechny státy společně, a to prostřednictvím svých příspěvků do evropského rozpočtu, nezávisle na váze a výkonnosti jejich zemědělství“*. Takže podpora zemědělské produkce v EU se uskutečňuje, nikoliv

v závislosti na struktuře zemědělství v daném evropském státě, ale solidárně. Je nutné uvést, že existují velmi významné disproporce ve vlivu zemědělství na ekonomiku unijních zemí. Největší podíl má Francie, Španělsko a Polsko (Fojtíková, 2008, s. 6)

Výše uvedené zásady a principy bylo možné prosadit jenom pomocí společných nástrojů ochrany vlastních výrobců zemědělské produkce. Prvním z takových nástrojů je vzdání se části své nezávislosti v rámci legislativy a přesun této odpovědnosti na společné orgány. Národní legislativa v tom hraje pouze doplňkovou roli.

Postupně ale význam zemědělství ustupoval sektoru služeb, proto význam společenské politiky v oblasti zemědělství klesá. Na druhou stranu se musí uvést, že podpora dovozu zemědělských výrobků do EU má svoje místo v zahraniční politice. Klasickou ukázkou je snaha podpořit svoje bývalé kolonie uvolněním režimu dovozu. Týká se to hlavně oblastí Karibiku. Zemědělství v daném koutě světa je jedinou možností obživy místního obyvatelstva a jedinou jeho konkurenceschopnou produkcí na mezinárodním trhu. Na druhou stranu, tento přístup naráží na velmi silný odpor ze strany „nových“ zemí EU, které nemají s těmito zeměmi Karibiku nic společného – například Polsko nebo země Pobaltí.

Pochopitelně, evropský trh je velmi lákavý jako zdrojový trh pro prodej potravin, zejména z pohledu své velikosti, koupěschopné poptávky apod. Musí se však počítat s tím, že vstup na něj je velmi složitý, a to zejména z důvodu výše zmíněných opatření zaměřených na podporu domácích výrobců.

4 Analýza agrárního obchodu mezi Evropskou unií a Ruskem

V další části bakalářské práce již bude provedeno důkladné zhodnocení vývoje vzájemného obchodu mezi zeměmi EU a Ruskem, a to za posledních deset let. Vyjde se především z oficiálních zdrojů informací a z veřejně dostupných databází.

Samotný výzkum vyjde především z pohledu EU. K tomu vedly dva důvody. Zaprvé, ruský statistický úřad neuvádí celou řadu informací nutných pro provedení analýzy. Zadruhé, tato bakalářská práce je zpracovávána na české vysoké škole, která je součástí EU, takže je tedy nutné reflektovat především zájmy a pohled EU na danou problematiku.

Bohužel, v období zpracování této bakalářské práce nebyly k dispozici údaje vztahující se k roku 2016, takže není možné jednoznačně vyhodnotit dopad sankcí na obchod se zemědělskými potravinami.

4.1 Vývoj agrárního obchodu mezi EU a Ruskem v letech 2006–2015

Země EU zaujímají naprosto zásadní roli ve struktuře ruského importu agrární produkce. To ale neplatí opačně – pro ruskou produkci je evropský trh téměř bezvýznamný. Státy EU obchodují především mezi sebou, a to platí i pro agrární výrobky.

Dané tvrzení ovšem neplatí pašálně pro ostatní ruské sektory – třeba Evropa je hlavním trhem odbytu pro ruská fosilní paliva – hlavně ropu a zemní plyn, které jsou hlavním vývozním artiklem země. Navíc je Rusko největším dodavatelem daných komodit do evropských států.

Bohužel, Rusko po rozpadu SSSR nedokázalo obnovit svůj agrární sektor, v 90. letech minulého století byla provedena privatizace zemědělských organizací bez jakéhokoliv ohledu na potřeby ekonomiky a ekonomickou výhodnost, ve výsledku zanikla celá řada organizací. Stát je v podstatě odkázán na import. Navíc se musí počítat s tím, že většina ruského území leží v klimatickém pásmu, které není vhodné pro zemědělský sektor, a kde po většinu roku převládají záporné teploty. V podstatě, agrární sektor země je rozvinutý jenom na černomořském pobřeží – v Kubáňské oblasti. Tato situace ale znamená velmi

významnou příležitost pro evropské vývozce potravin (KP.ru. *Razvitie selskogo hozjajstva v Rossii: realii i perspektivy*).

Situace v EU je zcela odlišná – v daných zemích byla otázka zemědělství již při založení společného trhu zcela zásadní, hlavním cílem evropských politiků bylo: „Zajistit výživu obyvatelstva, podpořit zakládání rodinných farem, rozvíjet zemědělskou výrobu i v odlehlých částech regionu, stabilizovat příjmy, resp. důchody zemědělců, a tím dosáhnout srovnatelné životní úrovně obyvatelstva ve městech a na venkově“ (Fojtíková, 2008, s. 5). Rusko s tím teprve začíná, kdežto Evropa je o několik desítek let napřed.

Země EU mají velice diverzifikovaný vývoz. Situace v Rusku je ale zcela jiná – tento stát vyváží především pšenici, přičemž ostatní zemědělské komodity nehrají žádnou velkou roli. Navíc, v případě pšenice je Rusko světovým vývozním lídrem. Pšenice je vyvážena především do Severní Afriky a na Blízký Východ – především do Egypta, Turecka a Iránu. Objem vyvážené pšenice se pohybuje na úrovni 20 milionů tun (REGNUM. *Rossija vyshla na pervoe mesto v mire po eksportu pshenicy*).

V rámci dalšího výzkumu se využije především trendová analýza. Z hlediska vývozu zemědělské produkce bude brán potaz jenom na vývoz do mimo unijních zemí, a to z důvodu uvedeného výše – obchod v unijních zemích se odehrává přímo uvnitř EU. Navíc mezi zeměmi EU de facto neexistují žádné přeshraniční bariéry, takže není možné spojit vývoz zemí EU do mimo unijních zemí a vývoz zemí EU do unijních zemí. Daná analýza bude provedena na základě analýzy trendu vzájemného obchodování. Bude se jednat především o směr vývoje celkových veličin vztahujících se k vzájemnému obchodování zemědělských výrobků mezi EU a Ruskem. Dále trendová analýza zohlední podíl vývozu do Ruska na celkovém vývozu do mimo unijních zemí.

Je zcela klíčové prozkoumat vývoj obchodních vztahů mezi Ruskem a EU – viz tabulka č. 1. Časová osa byla zvolena v období deseti let. Jedná se o dobu, která je dostatečně dlouhá pro posouzení tendence vývoje. Jak je zřejmé, z hlediska EU je situace velmi pozitivní – obchodní bilance je z jejího pohledu dlouhodobě v přebytku. Ani v jednom roce se bilance nedostala do mínusu. Důvod spočívá především v tom, že vývoz do Ruska několikanásobně převyšuje dovoz.

V roce 2014 a 2015 je již ovšem vidět velmi silný dopad sankcí – obchodní bilance se propadla z 9 mld. eur až na 3 mld. Finanční zhodnocení dopadu sankcí je jednoznačné.

Příčinou propadu je pokles vývozu do Ruska – z 10 mld. eur až na polovinu – na necelých 4,5 mld. eur. Zajímavé je, že import Ruska za stejnou dobu vzrostl z 1,2 mld. eur až na 1,5 mld. eur. Změnil se tedy i poměr exportu a importu – po celou dobu sledování byl export z EU desetkrát větší než import, kdežto v posledních letech je jenom tři nebo čtyřikrát větší. Důvod je možné nalézt především v poklesu hodnoty ruského rublu, díky čemuž se ruská produkce v zahraničí zlevnila.

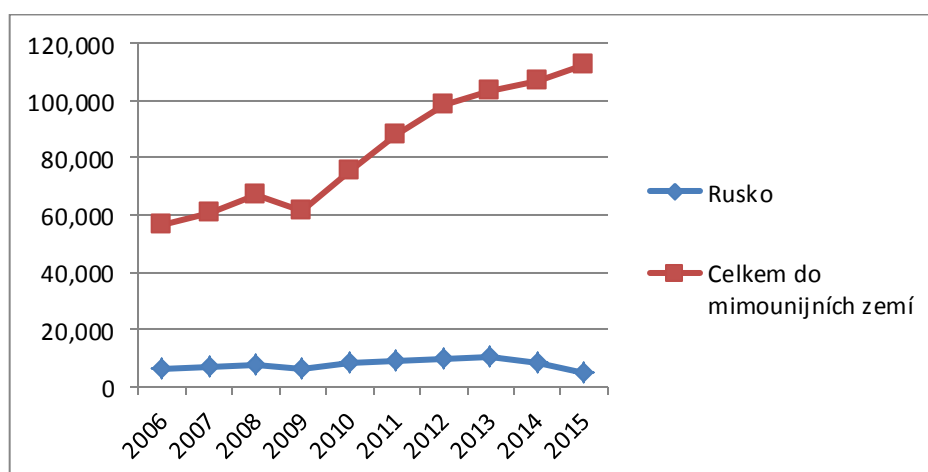
Tabulka 1. Hlavní ukazatelé obchodních vztahů Ruska a EU, mil EUR – export a import zemědělských produktů v mil eur z pohledu EU

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Obchodní bilance s Ruskem	5 167	5 873	6 712	5 435	7 573	8 108	8 455	9 179	6 431	2 929
Rusko – export	5 957	6 769	7 567	6 082	8 180	9 107	9 898	10 438	7 944	4 475
Celkem export do mimo unijních zemí	56 705	60 932	67 046	61 432	75 341	88 044	98 421	103 676	106 770	112 365
Rusko – import	791	896	855	647	607	1 000	1 443	1 259	1 513	1 547
Celkem import z mimo unijních zemí	69 102	76 785	82 132	74 961	82 043	93 003	94 682	95 692	101 162	110 732

Zdroj: Eurostat. International trade in goods.

Pro lepší vypovídací schopnost bylo rozhodnuto nakreslit graf s celkovými vývojem exportu zemědělské produkce do mimo unijních zemí a vývozu do Ruska – viz obrázek č. 3. Jak je zřejmé z obrázku č. 3, produkce evropského zemědělství je velmi konkurenceschopná v zahraničí, o čemž svědčí rostoucí objemu vývozu. V případě Ruska je ale propad velmi značný – a to již v roce vyhlášení sankcí.

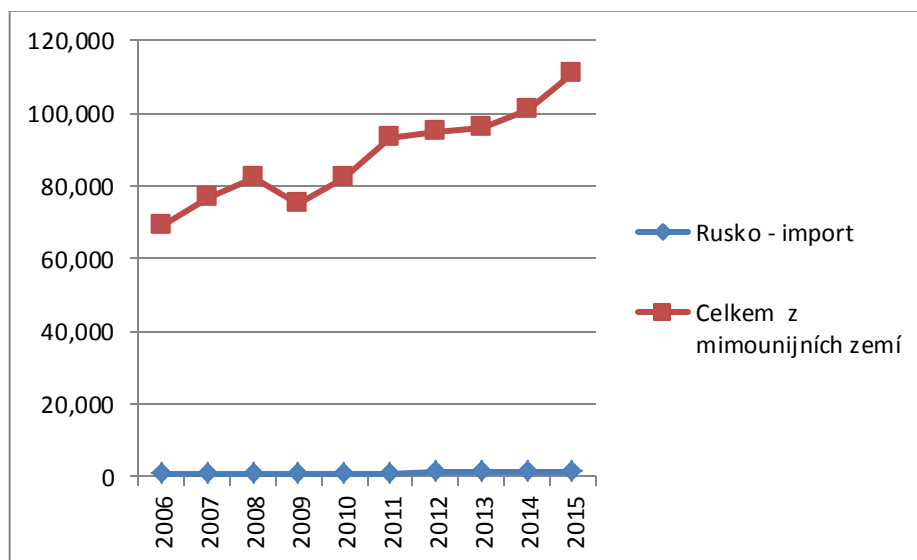
Obrázek 3. Vývoz zemědělských produktů v mil eur, Rusko a mimo unijní země v letech 2006-2015

Zdroj: Eurostat. International trade in goods.

Produkce zemědělství ze zahraničí se těší velkému zájmu i u evropských spotřebitelů – viz obrázek č. 4. Jak je zřejmé, spotřeba produktů zemědělství z mimo unijních zemí výrazně roste. Sice byl v roce 2008-2009 stejně jako v exportu vidět propad, avšak již v následujícím roce byla situace napravena.

Obrázek 4. Dovoz zemědělských produktů v mil eur z mimo unijních zemí, v mil. eur v letech 2006-2015

Zdroj: Eurostat. International trade in goods.

Posledním ukazatelem v této kapitole je podíl vývozu a dovozu z Ruska na celkovém dovozu a vývozu týkajícím se mimo unijních zemí. Z hlediska EU je Rusko velmi důležitým partnerem – po celou dobu sledování se podíl exportu do této země pohyboval na úrovni 10 %. Díky tomu je Rusko zařazeno mezi země s největším vývozem mezi země EU. V případě EU patří mezi další cílové destinace USA, kam směřuje 15 %, na dalším místě je Brazílie a Švýcarsko se 7 % vývozu domimoevropských zemí. Z hlediska importu zemědělské produkce z Ruska se z hlediska EU jedná o zcela zanedbatelnou částku, která se dlouhodobě pohybuje na úrovni 1 %. Největším dovozcem do EU je, z mimo unijních zemí, USA a Brazílie – každá země po 10 % a Norsko – 5 %. Jak je vidět, z hlediska podílu jednotlivých zemí je vývoz a dovoz v případě EU značně diverzifikován.

Tabulka 2. Podíl Ruska na zemědělské obchodní bilanci EU v letech 2006-2015 v %

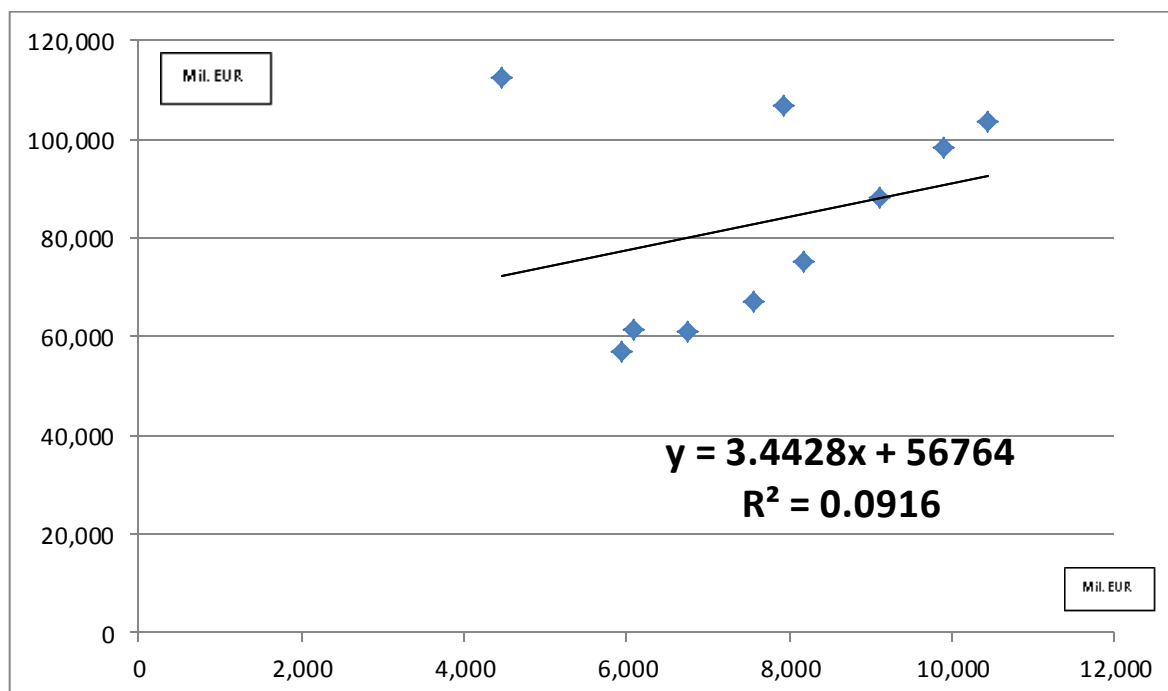
	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Rusko – podíl importu do mimo unijních zemí v %	1,2	1,2	1,1	0,9	0,8	1,1	1,6	1,3	1,5	1,4
Rusko – podíl exportu do mimo unijních zemí	10,4	11,0	11,2	9,8	10,8	10,3	10,0	10,0	7,4	4,0

Zdroj: Eurostat. International trade in goods.

Dále byla provedena regresní analýza poskytující přehled o závislosti celkového vývozu do mimo unijních zemí na vývozu do Ruska – viz obrázek č. 5. Regresní analýza byla založena na lineární regresi a na závislosti vývozu do mimo unijních zemí jen na jednom parametru – vývozu do Ruska. Na dolní ose je jako nezávislá proměnná uvedena hodnota vývozu ze zemí EU do Ruska. Jako závislá proměnná je uveden celkový export do zemí mimo EU. Daná závislost je zcela logická přímo vyplývá z ekonomické podstaty vzájemného obchodování – dá se předpokládat, že vývoz do Ruska bude ovlivňovat vývoz do mimo unijních zemí. Body na grafu znamenají výši vývozu do Ruska a do mimo unijních zemí v daném roce, jedná se tedy o klasický typ grafu XY. Jinými slovy jednotlivé body na grafu spojují vývoz do Ruska a vývoz do EU.

Časová osa je v délce deseti let, což je dostatečně dlouhá doba pro posouzení vývoje a trendu. Jak je zřejmé, regresní analýza vypovídá o tom, že výsledky v oblasti dynamiky růstu zemědělské produkce z EU byly ovlivňovány vysokým podílem exportu na Ruské federaci – regresní rovnice je kladná, navíc má regresní přímka rostoucí tvar. Na druhou stranu, regresní rovnice nepatří mezi zrovna ty nejkvalitnější – pouze necelých 10 % z celkového vývozu bylo vysvětleno danou rovnicí. Nelze se tedy domnívat, že pro evropské zemědělce je vývoz do Ruska životně důležitý. Je ale možné oponovat tím, že 10 % je právě objemu vývozu zemědělských produktů do Ruska před vyhlášením sankcí, o čemž bylo možné se ujistit z tabulky č. 2, takže se jedná o vhodný model z daného úhlu pohledu.

Obrázek 5. Výstup regresní analýzy – závislost vývozu do Ruska na celkovém vývozu zemědělské produkce do zemí mimo EU, v mil. eur

Zdroj: Eurostat. International trade in goods.

Situace v Rusku je zcela odlišná – dovoz z EU se podílí 45–50 % na celkovém dovozu zemědělských výrobků. Zajímavé je, že objem dovozu ropy a zemního plynu do Evropy je přibližně shodný – 30–35 % v případě Ruska. Rusko je tedy jednoznačně stejně závislé na dodávkách potravin z EU. Na druhém místě je s 15 %, v případě Ruska, sousední Čína. Země SNS, se kterými se integruje ruská elita, jsou až na třetím místě (Rosstat).

LFI index slouží k měření specializace země. Jedná se o index zkoumající komparativní výhody a nevýhody jednotlivých bilančních položek k celkové obchodní bilanci. Index LFI může být jak kladný, tak i záporný. Kladný index svědčí o zaměření země na danou komoditu, kdežto záporný svědčí o opaku. Index Lafaya pro obchodování se zeměmi EU je vesměs záporný, což svědčí o nízké konkurenceschopnosti a zaměření ruské ekonomiky v oblasti zemědělství. Pouze pro zajímavost je nutné uvést, že index Lafaya dosahuje pozitivních hodnot u Ruska v případě zemí SNS.

V rámci analýzy dopadu vyhlášení sankcí je zcela možné prozkoumat vývoj LFI indexu. Daný index je velmi vhodný zejména pro případ zhodnocení konkurenceschopnosti místní ekonomiky a rovněž i pro evaluaci dopadu sankcí. Index Lafaya se počítá podle následujícího vzorce:

Vzorec Lafayova indexu:

$$LFI_j = 100 \left(\frac{X_j - M_j}{X_j + M_j} - \frac{\sum(X_j - M_j)}{\sum(X_j + M_j)} \right) \frac{X_j + M_j}{\sum(X_j + M_j)}$$

Zlomek udává poměr čistého vývozu dané položky vzhledem k obratu dané položky

Výraz udává poměr celkového čistého vývozu (za všechny položky) sledované země ku celkovému obratu zahraničního obchodu (za všechny položky) dané země

Vyjádřuje jaký je podíl obratu zahraničního obchodu položky na celkovém obratu (všech položek) sledované země.

Jak je zřejmé, index je spočítán na základě údajů o vývozu a dovozu daného zemědělského produktu a objemu čistého vývozu za všechny položky. Vzhledem k tomu, že v EU je celá řada zemí, bylo rozhodnuto se zaměřit jen na Rusko a veškeré výpočty provést pro danou zemi ve vztahu k EU. Následně byly vybrány následující skupiny zemědělských výrobků:

- Maso a droby požitelné,
- Ryby, korýši, měkkýši atd.,
- Zelenina, kořeny, hlízy,
- Ovoce a ořechy,
- Cukr a cukrovinky,
- Pšenice.

Tyto výrobky nebyly vybrány náhodně, jedná se o nejdůležitější vývozní položky do Ruska ze strany EU, navíc, jak vyplynulo z teoretické části práce se jedná o výrobky, které se staly hlavním objektem sankcí vůči EU. Jedinou výjimkou je pšenice. Ta byla zařazena kvůli tomu, že se jedná o hlavní vývozní zemědělský výrobek Ruska.

V tabulce č. 3 je vidět index LFI spočítány za 10 let. Důležitý ale je i aritmetický průměr daného indexu, a to za sledovaných deset let. Pro maso daný index je ve výši -0,56, pro rybu a mořské produkty -0,06, pro ovoce a ořechy -0,22, pro cukr a cukrovinky -0,06, a

nakonec pro pšenici ve výši -0,03. U většiny výrobky je tedy index LFI záporný, což svědčí o tom, že Rusko je čistým příjemcem zemědělských výrobků z EU.

Z hlediska masa je jednoznačně vidět vliv poklesu importu z EU – hodnota indexu vzrostla z -0,02 v roce 2014 až na -0,004. Dopad sankcí je tedy na danou položku značný. Výrobci ze zemí mimo EU tedy dokázali nahradit import z EU. Přitom do sankcí docházelo k poklesu daného indexu, což svědčí mimo jiné i o růstu životní úrovně v Rusku a tímto i poptávce po zahraniční produkci.

Dále si lze všimnout, že ryba a mořské produkty nebyly zas až tak dotčeny – po celou dobu sledování se LFI index pohyboval na úrovni -0,06, kdežto v roce 2015 je ve výši 0,08. Důvod je snadný – hlavní dovozce daného výrobku do Ruska je Norsko, které není v EU. O tom však bude pojednáno v další části práce.

U zeleniny a koření došlo k obratu ze záporné na kladnou hodnotu, což svědčí o omezení dovozu z EU. u cukru k zásadní změně nedošlo, důvodem je to, že se jedná o produkt, který nebyl na seznamusankcí. Na druhou stranu se jedná o produkt, u kterého by vláda chtěla zvýšit soběstačnost, takže lze předpokládat, že index v dalších letech se změní.

Tabulka 3. Vývoj LFIu zemědělských produktů při obchodu Ruska s EU z pohledu Ruska v letech 2005-2015

Název zboží	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Maso a droby požitelné	-0,3	-0,5	-0,5	-0,7	-0,6	-0,8	-0,9	-0,8	-0,9	-0,2	-0,004
Ryby, korýši, měkkýši atd.	-0,06	-0,06	-0,1	-0,1	-0,1	-0,09	-0,06	-0,05	-0,03	-0,04	0,08
Zelenina, kořeny, hlízy	-0,1	-0,1	-0,1	-0,2	-0,2	-0,3	-0,4	-0,3	-0,4	-0,3	0,01
Ovoce a ořechy	-0,1	-0,2	-0,3	-0,3	-0,3	-0,5	-0,6	-0,7	-0,6	-0,4	0,005
Cukr a cukrovinky	-0,04	-0,05	-0,06	-0,07	-0,05	-0,06	-0,05	-0,06	-0,07	-0,07	-0,05
Pšenice	0,01	0,02	0,06	0,02	0,005	0,004	0,05	0,04	0,02	0,03	0,02

Zdroj: ITC. Trade Map, vlastní výpočty.

4.2 Komoditní a teritoriální struktura vzájemného agrárního obchodu

V rámci další kapitoly bude provedena analýza vzájemného obchodu mezi EU a Ruskem, a to se zaměřením na hlavní artikly týkající se obchodování, jedná se o maso a masné výrobky, ryby a mořské produkty, ovoce a zeleninu a mléko a mléčné výrobky. Jedná se o položky, které pokrývají minimálně 80 % vývozu zemí EU do Ruska (Rosstat).

V dalším textu budou uvedeny jenom pět prvních zemí, které mají nejvyšší hodnotu vývozu do Ruska. Daný přístup je v souladu s metodikou uvedenou na začátku praktické části práce – bakalářská práce vychází především z pohledu EU, takže pokud se bude mluvit o exportu, tak se má na mysli export z unijních zemí do Ruska. Pět zemí bylo zvoleno kvůli tomu, že Rusko v oblasti zemědělských produktů dováží de facto jenom z určitých zemí, nikoliv z celého EU. Země jako je třeba Portugalsko, Rumunsko, Maďarsko apod. se nepodílejí ani 1 % na vývozu zemědělských produktů do Ruska, proto není je vhodné uvádět ve výzkumu. Jedná se o tedy o částky, které jsou naprosto zanedbatelné z hlediska mezinárodního obchodu.

Na druhou stranu je nutné reflektovat vliv dovozu daného zemědělského produktu na celkový dovoz daného zemědělského produktu do Ruska ze zahraničí. Právě proto u každé zemi bude uveden její podíl na celkovém dovozu daného zemědělského produktu do Ruska. Je to nutné zohlednit díky zhodnocení dopadu sankcí, které vyhlásilo Rusko na produkty z EU. Sankce na dovoz se nejvíce dotkly právě největších dovozců daného zemědělského produktu.

Struktura dovozu masa ze zemí EU je v případě Ruska následovná – viz tabulka č. 4. Jak je zřejmé, v případě masa a masných výrobků se podíl EU na celkovém dovozu daných výrobků do Ruska podílí 23 %. Největší podíl mají země západní Evropy. Největším dovozcem masa do Ruska je ovšem Brazílie, která se podílí 25–30 % na celkovém dovozu masa, nejedná se o žádné překvapení – Brazílie, spolu s USA jsou hlavními vývozci masa na světě (Rosstat).

Tabulka 4. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura masa a masný chvát roblů

Země EU	Objem exportu (v mil eur)	Podíl na celkovém exportu do Ruska
Dánsko	440	6 %
Německo	429	6 %
Španělsko	180	3 %
Francie	180	3 %
Nizozemí	173	2,5 %

Zdroj: Rosstat.

V oblasti dovozu ryb a mořských produktů hrají země EU naprosto zásadní roli – viz tabulka č. 5. Jak je zřejmé, podíl evropských zemí dosahuje přibližně poloviny dovozu dané komodity do Ruska. Na trhu hraje naprosto zásadní roli Norsko. Norsko je sem

zařazeno kvůli tomu, že ačkoliv se nejedná o členskou zemi EU, jedná se o stát, který je součástí Evropského sdružení volného obchodu, a navíc, na Norsko byla uvalena část ruských sankcí.

Tabulka 5. Export ze zemí EU/ES VO do Ruska – komoditní a teritoriální struktura ryb a mořských produktů

Země EU	Objem exportu (v mil eur)	Podíl na celkovém exportu do Ruska
Norsko	1 100	35-40 %
Island	160	6 %
Farerské ostrovy	110	4 %
Dánsko	50	2 %
Švédsko	23	1 %

Zdroj: Rosstat.

Vzniká zcela paradoxní situace – Rusko exportuje dvakrát více ryb a mořských produktů, nežli dováží. Proč k tomu ale dochází? Odpověď je velmi jednoduchá – téměř veškeré ryby a mořské produkty se loví na Dálném Východě země – u hranic s Čínou a mořských hranic s Japonskem. Vývoz z této oblasti směřuje právě do daných asijských států. Důvodem jsou příliš vysoké náklady na dopravu do centrálních a západních oblastí země, které jsou nejlidnatější (Chto vkusnee - ispanskij hamon ili tambovskij okorok. *Rossijskaja gazeta*).

Současná situace v oblasti pěstování ovoce a zeleniny je v případě Ruska naprosto katastrofální – import daných komodit pokrývá přibližně 65–70 % ruské spotřeby. Jinými slovy, Rusko je životně závislé na dodávkách čerstvé ovoce a zeleniny (Rosstat).

Nejvíce ovoce do Ruska dováží Ekvádor – ten má 15 % podíl na trhu. Podíl na dovozu evropských zemí činí přibližně 18–20 % - viz tabulka č. 6. Pokud se jedná o evropské země, tak jejich podíl je následovný:

Tabulka 6. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura ovoce

Země EU	Objem exportu (v mil eur)	Podíl na celkovém exportu do Ruska
Polsko	450	7 %
Španělsko	360	6 %
Řecko	200	3 %
Itálie	135	2 %
Francie	71	1 %

Zdroj: Rosstat.

Z hlediska dovozu zeleniny je nutné uvést, že 78 % ruské zeleniny se pěstuje v otevřeném terénu, tudíž během zimních a podzimních měsíců je země odkázána na dovoz

ze zahraničí. Největším exportérem do Ruska je Turecko, které se podílí 20 % (Rosstat). Podíl zemí EU na celkovém dovozu překračuje 30 % - viz tabulka č. 7. Největším dovozcem ze zemí EU je Nizozemí.

Tabulka 7. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura zelenina

Země EU	Objem exportu (v mil eur)	Podíl na celkovém exportu do Ruska
Nizozemí	260	10 %
Polsko	230	9 %
Španělsko	230	8 %
Belgie	45	2 %
Francie	30	1 %

Zdroj: Rosstat.

Dovoz mléka a mléčných výrobků je v případě Ruska ovládnán běloruskými výrobci, které se podílejí přibližně 30 % na celkovém dovozu (Rosstat). Farmáři z EU dovážejí do Ruska přibližně 25–30 % celkového objemu exportu, z toho největší podíl má Německo – viz tabulka č. 8.

Tabulka 8. Export ze zemí EU do Ruska – komoditní a teritoriální struktura mléko a mléčné výrobky

Země EU	Objem exportu (v mil eur)	Podíl na celkovém exportu do Ruska
Německo	330	11 %
Finsko	250	9 %
Nizozemí	200	7 %
Francie	60	2 %
Španělsko	30	1 %

Zdroj: Rosstat.

Na druhou stranu, zcela zásadní postavení v dovozu Ruska hrají farmáři z EU produkující sýr, jelikož více než polovina spotřebovaného sýra je dovážena ze zahraničí. Podíl tohoto zboží ze zemí EU se podílí 35–45 % na celkovém objemu dováženého sýra. Přibližně polovina z toho se dovážejí z Německa, zbytek je rozdělen relativně rovnoměrně mezi Litvou, Nizozemím, Finskem, Dánskem, Francií a Itálií (Rosstat).

Do Evropy se z Ruska neexportuje žádné maso. Jedinou výjimkou je jelení maso, a to ve zcela zanedbatelných statistických objemech. Do EU se z Ruska exportuje hlavně pšenice a nezpracované zemědělské výrobky. Většina vývozu směřuje do Německa a Nizozemí (Aftershoknews. *Rossija nachala probnye postavki mjasa indejki na rynek Evrosojuza*).

Z hlediska teritoriálního obchodu je nutné uvést, že třetina evropských výrobků je konzumována v Moskvě a Moskevské oblasti. Jedná se o hlavní ekonomická a finanční centra země, která z něj přirozeně činí i největší cílovou destinaci pro evropské produkty. Přibližně 15–20 % evropského exportu se konzumuje v Petrohradu a přilehlé Leningradské oblasti (po pádu komunistického režimu byl jenom Leningradu vrácen původní název, kdežto název Leningradské oblasti zůstal). Zbytek exportu je rovnoměrně rozdělen po celém zbytku Ruska. Jinými slovy evropský export je silně koncentrovaný a je zaměřen hlavně na nejbohatší část Ruska. Vývoz z Ruska směřuje, jak již bylo uvedeno, do Německa a Nizozemí, nejedná se však o velké částky – daleko důležitějším partnerem jsou pro Rusko země Severní Afriky, Blízkého Východu a Centrální Asie (Rosstat).

Export z Ruska do EU je tedy zcela odlišný nežli z EU do Ruska. Jedná se o pšenici, která nebyla zpracována, kdežto z EU se dováží celá řada zemědělských produktů, lze tedy mluvit o silné diverzifikovatelnosti ze strany EU a zaměření na vývozu nezpracované komodity z Ruska. V tom je postavení EU bezesporu daleko lepší. Na druhou stranu se má počítat s tím, že Rusko je jedním z největších vývozců pšenice na světě, což není obvykle pro evropské země (Rosstat).

4.3 Konkurenceschopnost agrárních výrobků

V rámci další kapitoly bakalářské práce proběhne zhodnocení konkurenceschopnosti jak ruských výrobků v EU, tak i unijních výrobků v Ruské federaci. Cílem je odhalit konkurenční výhodu daných výrobků. Metodou pro zhodnocení konkurenceschopnosti výrobků je SWOT analýza.

4.3.1 Konkurenceschopnost agrárních výrobků z Ruska v Evropské unii

Silné stránky

První oblastí konkurenceschopnosti Ruska je levná produkce na evropských trzích, která vznikla z důvodu devalvace ruského rublu. V důsledku toho došlo ke zvýšení objemu peněz v ruských rublech, které lze obdržet za svoje výrobky v zahraničí. Pokles hodnoty ruského rublu byl velmi drastický – z přibližně 50 rublů za jedno euro v roce 2014 až na hodnotu 80 rublů v roce 2016. Mimochodem, právě díky poklesu rublu se poprvé na

evropský trh dostalo maso krocana z Ruska, a to díky neskutečnému zlevnění produkce (Aftershoknews. *Rossija nachala probnye postavki mjasa indejki na rynek Evrosojuza*). Jiný mi slovy se jedná o klasickou cenovou konkurenceschopnost.

Za určitý faktor konkurenceschopnosti ruského zboží je možné považovat i přístup ruské vlády na mezinárodním trhu, zejména v oblasti zemědělství. Na rozdíl od zemí EU, která je složena z členů majících odlišný přístup k celé řadě otázek, což vyvolává časté spory, je ruská vláda jednotná a není nucena se ohlížet na názory jiných zemí. Navíc v EU lze mluvit o dvou mocenských centech – národní vládě a nadnárodních orgánech EU. Někdy se stává, že se v EU tato dvě centra dostanou do rozporu – viz otázka zavedení eura, uprchlická krize, sankce proti Rusku v souvislosti s Ukrajinou apod. Něco takového není v Rusku představitelné – zde vláda doslova táhne za jeden provaz.

Ruské výrobky jsou díky znehodnocení kurzu ruského rublu o 30-50 % levnější nežli jejich západní konkurenti. Ve výsledku cenové komparace je tedy zřejmé, že ruské zemědělské výrobky jsou v současnosti levnější (Aftershoknews. *Rossija nachala probnye postavki mjasa indejki na rynek Evrosojuza*).

Slabé stránky

Slabou stránkou ruského zboží na evropských trzích je chybějící marketing ruských firem. Bohužel na rozdíl od evropských výrobců marketing v Rusku není moc rozvinut. Další slabou stránkou je chybějící zkušenost ruských farmářů na evropském trhu (Aftershoknews. *Rossija nachala probnye postavki mjasa indejki na rynek Evrosojuza*).

Příležitosti

Významným prvkem konkurenceschopnosti ruských výrobků, který není dosud využit ve vhodné míře, je ruský mluvící komunita v Evropě. Dle různých odhadů žije v zemích EU až čtyři miliony ruských mluvících migrantů ze zemí bývalého SSSR, průměrný objem útrat těchto lidí za potraviny, na které jsou z Ruska/SSSR zvyklí, činí 100 eur za rok. Tito lidé jsou velmi významnou potenciální skupinou, které není zapotřebí vysvětlovat, co je kvas, rjaženka, borodinský chleba apod., takže se jedná o velice vhodnou skupinu, která je obeznámena s klasickými produkty ruského agrárního sektoru a která může mít určitou

nostalgií po výrobkách, na které byla zvyklá, když ještě žila v Rusku nebo v jiných zemích bývalého SSSR (ROSSIJSKIE PRODUKTY NA EVROPEJSKIH PRILAVKAH. *Optimist*).

Za určitý prvek konkurenceschopnosti ruského zboží je možné považovat i uvalení sankcí na Rusko, díky tomu se země dostala do evropských novin. A jak víme, v reklamě je důležité, aby se o tom mluvilo. Právě díky tomu získaly ruské produkty určitou reklamu, byť i někdy negativní (ROSSIJSKIE PRODUKTY NA EVROPEJSKIH PRILAVKAH. *Optimist*).

Jak uvádí Muchin, zboží ruských výrobců velice silně připomíná bio zboží, které se těší velké popularitě v zemích EU. Důvod, podle Muchina, spočívá v tom, že ruští výrobci neměli možnost investovat do pesticidů a hnojiv, jako jejich evropští kolegové. Ve výsledku je v současné době ruské zboží vyrobeno téměř bez použití moderních chemických vynálezů v zemědělství. Při vhodné reklamě na evropských trzích se může jednat o významnou konkurenční výhodu ruského zboží (Rossijskaja gazeta. *Čto vkusnee - ispanskij hamon ili tambovskij okorok*).

Celá řada zemědělských výrobků z Ruska může být pro evropské konzumenty velice zajímavá. Rusko má třeba nejvíce jelenů na světě a jelení maso by se mohlo dostat na evropské stoly. Bohužel, otázkou je zase doprava a marketing, což pro ruské zemědělství znamená velké problémy. Třeba společnost Monolith, která provozuje síť obchodů s klasickými ruskými potravinami v Německu uvádí, že potenciální trh pro ruské potraviny může činit až 10 milionů obyvatel, a to jenom v Německu. Je zřejmé, že se jedná o významnou potenciální skupinu, která dosud nebyla ovlivněna ruskými zemědělskými výrobky (Monolith. *MY O SEBE*).

Hrozby

Hlavní hrozbou pro ruský trh jsou prodloužení sankcí vůči Rusku a jejich rozšíření na dovoz zemědělských produktů, zejména s ohledem na cenový prvek konkurenceschopnosti, který vznikl v důsledku poklesu kurzu rublu. Na druhou stranu daná hrozba není moc pravděpodobná – dovoz zemědělských výrobků do EU z Ruska nehraje moc velkou roli v zahraničním obchodě EU.

4.3.2 Konkurenceschopnost agrárních výrobků z Evropské unie v Rusku

Silné stránky

Hlavním prvkem konkurenceschopnosti evropských produktů na ruském trhu je jejich kvalita. Na rozdíl od místních produktů, respektive od produktů z Turecka, Latinské Ameriky anebo Číny, mají evropské produkty velmi dobrou kvalitu a jsou určeny zejména pro vyšší příjmovou skupinu. Navíc třeba výroba sýrů vyžaduje relativně velké investice do technologie a výrobních procesů, takže v tom jsou evropské sýry zcela bez konkurence (Rossijskaja gazeta. *Čto vkusnee - ispanskij hamon ili tambovskij okorok*).

Dalším významným prvkem konkurenceschopnosti je velmi silný branding a reklamní strategie evropských výrobců. Na rozdíl od svých ruských, tureckých nebo čínských protějšků, mají evropští výrobci velice detailní koncept reklamy, který se osvědčil v celé řadě zemí (ROSSIJSKIE PRODUKTY NA EVROPEJSKIH PRILAVKAH. *Optimist*).

Jakékoliv evropské výrobky jsou vnímány jako určitý faktor prestiže v Rusku, proto třeba konzumace evropských potravin je určitým způsobem zvýšení sebevědomí Rusů. Navíc, evropské produkty jsou zárukou kvality.

Musí se rovněž počítat s tím, že se evropští producenti agrárních výrobků nacházejí velmi blízko západní části Ruska, která je nejlidnatější a nejbohatší. Z toho důvodu jsou náklady na dovoz potravin do Petrohradu nebo Moskvy levnější, což se odráží i v ceně produkce.

Doprava v Rusku není moc rozvinutá, právě proto, třeba jak již bylo uvedeno v předchozí části, ačkoliv je Rusko významným vývozcem ryb, tak se daný produkt exportuje z Dálného Východu především do Japonska a Číny. Situace v Evropě je zcela jiná – zde je doprava velmi rozvinutá a není problém rychle a relativně levně přesouvat výrobky po železnici, silnici či vodním transportem. Navíc, kvalita dopravní infrastruktury je v Evropě na velmi vysoké úrovni, což zaručuje spolehlivost dodávek.

Slabé stránky

Jednoznačně slabinou evropského vývozu je jeho cena. Dané výrobky jsou určeny ke konzumaci zejména bohatší příjmové skupině. Proto je nutné počítat, že spolu s krizí v zemi přijde okamžitý propad poptávky.

Další slabou stránkou je to, že vedení Ruska nejedná v souladu s ekonomickými zájmy své země, ale spíše volí politický přístup. Ačkoliv většina ekonomických aktivit Ruska je soustředěna v EU, stát se snaží integrovat s jinými zeměmi, které pro něj nemají zas až tak velký význam, a naopak zanedbává či dokonce vyhláší sankce proti EU. Ve výsledku se stávají evropští farmáři rukojmími.

Příležitosti

Příležitostí pro evropské zboží je stále rostoucí ruská střední třída zejména ve velkých městech. Úroveň života v zemi velmi vzrostl během posledních pěti let, což pro zboží z EU znamená objevení dalších potenciálních zákazníků.

Další příležitostí je návrat cen ropy na původní vysokou úroveň, která znamenala ekonomický růst v Rusku. Ve výsledku se to projevilo i ve zvýšené poptávce, včetně zahraničních výrobků (*Ekonomicheskie otnosheniya Rossii i ES. Hudshie družja – luchshie vragi. Moskovskij centr Carnegi*)

Hrozby

Hrozbou je pochopitelně prodloužení sankcí ze strany Ruska, které přivede k tomu, že evropské zboží bude úplně zakázáno k prodeji v Rusku. Další možnou hrozbou je rozšíření sankcí na další evropské zemědělské produkty.

I když budou sankce ze strany Ruska zrušeny, má se počítat s tím, že běloruští nebo jihoameričtí farmáři se ujmou ruského trhu a posílí svou konkurenční pozici. Evropští výrobci si tak ztratí svoje zákazníky.

5 Perspektivy agrárního obchodu mezi EU a Ruskem

V další části bakalářské práce již budou zhodnoceny perspektivy obchodních sankcí, a to včetně možného vývoje v budoucnosti.

5.1 Dopady obchodních sankcí

7. srpna roku 2014 vyhlásila ruská vláda sankce na zemědělské výrobky dovážené do Ruska. Seznam zahrnuje následující položky: chlazený, čerstvý nebo mražený dobytek, vepřové a drůbeží maso, solené, sušené, uzené maso, ryby, koryše, měkkýše a jiné bezobratlé. Kromě toho, na seznamu je dále uvedeno mléko a mléčné výrobky, zelenina, kořeny, ovoce a ořechy, salámy a podobné výrobky z masa, droby nebo krev (včetně potravinových přípravků na jejich základu). Seznam zahrnuje i hotové výrobky, včetně sýrů a sýrů na základě rostlinných tuků a mléčných výrobků z rostlinných tuků. Jak je zřejmé, seznam do podrobností kopíruje dovážené výrobky z EU, a to s cílem nejvíce postihnout evropské farmáře. Výše uvedený seznam je platný pro EU, Norsko, Austrálii, Kanadu a USA. Navíc, ruská vláda vyhlásila doktrínu na vytvoření soběstačnosti země, podle které se do roku 2020 plánuje zvýšit soběstačnost Ruska v následujících oblastech: obilí – 95 %, brambory – 95 %, mléko a mléčné výrobky - 90 %, maso a masné výrobky 85 %, jedlá sůl - 85 %, ryby a mořské produkty - 80 %, cukr - 80 %, rostlinný olej- 80 % (ZIMPORT.ru. *Importozameshhenie v selskom hozyajstve*).

Sankce vůči Rusku nejsou ničím novým – třeba hned po revoluci roku 1917 byly v důsledku politiky bolševiků na Rusko uvaleny sankce, které trvaly až do začátku Velké deprese ve 30. letech. Navíc, ani pro Evropu nejsou sankce, respektive obchodní války, něčím novým. Takže jak Rusko, tak i EU s tím mají své zkušenosti.

5.1.1 Očekávaný a reálný vliv sankcí v Rusku

Po vyhlášení sankcí se očekávalo především zvětšení podílu ostatních zemí – zejména Latinské Ameriky, Turecka, Číny a Běloruska ve struktuře ruského exportu. Jinými slovy se očekávalo, že dojde k nárůstu exportu právě z uvedených zemí (RIA novosti. *Rossijskoe prodovolstvennoe embargo*).

Navíc, ruská vláda v posledních letech zvýšila svou aktivitu v oblasti spolupráce se státy Latinské Ameriky – zejména s Brazílií a Argentinou, které jsou významnými dovozcími zeměmi do Ruska. Proto se očekávalo, že dovoz masa z EU bude nahrazen dovozem z těchto zemí. Nedošlo ovšem k nahrazení dovozu EU tureckými výrobky – důvodem je konflikt s Tureckem, který výrazně ovlivnil ruské vztahy s touto asijskou zemí, a tímto pochopitelně i vzájemný obchod (Ekonomicheskie otnoshenija Rossii i ES. *Hudshie družja – luchshie vragi. Moskovskij centr Carnegi*).

Dalším očekáváním byl nárůst objemu výroby ruských zemědělců, který by vyplýval z vládní politiky nahrazení importu v zemědělství. Ruští farmáři by podle plánu vlády měli částečně nahradit import zboží a zvýšit zemědělskou soběstačnost země. To se ale nepovedlo při výrobě mléka – v letech 2015 a 2016 výroba mléka a mléčných výrobků vzrostla jen o 1 % ročně, což je příliš nízké číslo – ruští farmáři nedokázali nahradit import ze zemí EU. Nejhorší situace je ve výrobě sýrů, zejména dražších typů – camembert, mascarpone apod. (ZIMPORT.ru. *Rossijskij rynek celnomolochnoj produkcii rastet*). To samé platí i pro kuřecí maso – objem tohoto typu masa se zvýšil jenom o 2 %. Objem výroby hovězího masa dokonce klesl o 1 %. Nahrazení importu se ale povedlo v oblasti vepřového masa – kde ruští výrobci dokázali vyprodukovat o 13 % více vepřového masa ve srovnání s předchozím obdobím. Do budoucna se předpokládá zvýšení výroby vepřového masa ve stejném objemu (ZIMPORT.ru. *Rossija vyshla na pyatoe mesto po proizvodstvu svininy*).

Sankce rovněž vedly k velice zajímavé situaci, při které evropské zboží putuje do Ruska přes státy, se kterými je země v celní unii – jedná se o Bělorusko a Kazachstán. Ve výsledku jedou z Běloruska do Ruska třeba mořské produkty a z Kazachstánu pomeranče. Pochopitelně, ruská vláda si toho všimla a v nejbližší době má v plánu zavést důkladné kontroly na hranicích (Ekonomicheskie otnoshenija Rossii i ES. *Hudshie družja – luchshie vragi. Moskovskij centr Carnegi*).

Mnohé evropské společnosti působící v oblasti zemědělství sledávají v sankcích příležitost pro rozvoj – zejména díky investování do rozšíření výroby v Rusku. Příkladem je třeba finská společnost Valio. Vedení firmy se rozhodlo zvýšit výrobu sýrů v Rusku, jelikož právě sýry jsou komoditou, která je jedním z hlavních dovozních artiklů z EU – dovoz tohoto produktu byl dokonce zcela ovládnán právě zeměmi EU. Společnost Valio má v záměru investovat 4 mld. rublů na zvýšení výroby sýru v Rusku, což je přibližně 0,05 mld. euro. Ve výsledku je záměrem podniku zdvojnásobit výrobu sýrů v Rusku. Navíc, k investování do Ruska přispívá i pokles kurzu rublu, který zlevnil zahraniční investice (DP.ru. *Valio vdvoe uvelichivaet proizvodstvo syra Viola v Rossii*).

Sankce měly velice zajímavý dopad i na ruské farmáře – ti se začali třeba snažit orientovat na výrobu vyloženě evropských produktů. Klasickým příkladem je španělský chamon (španělsky jamón). Příkladem je uralský podnik Choroshij vkus (rusky Хороший вкус). Orientace na výrobu evropských produktů probíhá formou rozšíření stávající výroby přidáním nových produktů do portfolia. Výše uvedený podnik se zaměřoval na výrobu vepřového masa a masných výrobků. V důsledku vyhlášení sankcí se ale rozhodl do své výrobní řady přidat i klasický evropský produkt (Sdelano u nas. *Sankcijam nazlo: na Urale nachali proizvodstvo hamona*). Dalším příkladem je podnik Plavych (rusky Плавыч), který má v plánu zavést výrobu italského sýra mascarpone (Sdelano u nas. *Znamenityj slivochnyj syr Maskarpone nachali vypuskat v Altajskom krae*).

Situace s ruskými sankcemi velice podrobně pozorovaly země, které se výrazně podílejí na vývozu do Ruska – zejména země Latinské Ameriky. Navíc se musí počítat s tím, že vláda země rozšiřuje spolupráci s daným regionem, zejména s Brazílií a Argentinou. Na druhou stranu ale nelze předpokládat, že by země Jižní Ameriky, vzhledem k dopravní vzdálenosti, dokázaly nahradit export evropských výrobků do Ruska (ZIMPORT.ru. *Rossiya vyshla na pyatoe mesto po proizvodstvu svininy*).

5.1.2 Očekávaný a reálný vliv sankcí v Evropské unii

Ruské sankce proti evropským výrobcům byly velice cílené a vztahovaly se na určité výrobky, a to takovým způsobem, aby co nejvíce poškodily daného výrobce. Právě proto se očekávalo, že sankce budou mít naprosto katastrofální dopad na evropské výrobce, zejména z Polska. Export jablek z této země do Ruska se podílel 55 % na celkovém

vývozu očekávaný dopad sankcí by tedy byl pro zemi katastrofální. Farmáři z Polska se ale dokázali přeorientovat na svůj vnitřní trh a dopad sankcí tak nebyl z dlouhodobého hlediska tak značný, ačkoliv polským pěstovatelům jablek způsobil krátkodobé problémy (Ekonomicheskie otnoshenija Rossii i ES. Hudshie družja – luchshie vragi. *Moskovskij centr Carnegi*).

K výrazným problémům evropských farmářů ale nedošlo – evropští producenti dokázali najít jiné trhy odbytu a nahradit tak výpadek exportu do Ruska. Takže v této oblasti nebyl dopad sankcí tak katastrofální a měl jenom dočasný charakter. Pokud se jedná o teritoriální dopad ruských sankcí, tak žebříček možných dopadů sestavený podle objemu exportu, na který by dopadly ruské sankce byl následovný – Litva (927 mil. Eur), Polsko (841 mil. eur), Německo (595 mil. eur). Z hlediska komoditní struktury se jedná o: mléko (1,233 mld. eur), ovoce (1,258 mld. eur), maso a masné výrobky (1,233 mld. eur), zelenina (769 mil. eur), ryby a mořské produkty (154 mil. eur). Ve výsledku import těchto produktů pochopitelně výrazně klesl – a to o 2 mld. eur. Jednalo se o důsledek, jehož očekávání se v praxi splnilo (RIA novosti. *Rossijskoe prodovolstvennoe embargo*).

Vliv sankcí na dovoz potravin z EU byl značný – podle údajů z ruského ministerstva zemědělství v důsledku sankcí klesl dovoz masa a masných výrobků z EU o 20 %, sýrů a tvarohů o 30 %, ryb a mořských produktů o 15 % (MINISTERSTVE SELSKOGO HOZJAJSTVA ROSSIJSKOJ FEDERACII. *Utverzhen nacionalnyj doklad ob itogah raboty v APK za 2014 god*).

Sankce mají silný dopad především na ceny potravin v EU, které klesly z důvodu nadbytečnosti kapacit: „*Podstatně závažnější je skutečnost, že zákaz dovozu vybraných zemědělských produktů do RF způsobuje přetlak na unijním trhu, čímž dochází k ovlivnění cen dotčených komodit rovněž s negativním vlivem na evropské producenty. Toto se týká především sektoru ovoce a zeleniny a sektoru mléčných výrobků*“ (eAGRI. *Ruské sankce*).

Evropská komise nabídla možnost odškodnění exportérům zemědělské produkce, které svou produkci vyváželi do Ruska a byli dotčeni sankcemi ze strany ruské vlády. Díky tomu jednoznačně došlo ke zmírnění dopadu sankcí. Reálný dopad sankcí je ohraničen tím, že se zemědělské produkty podílí pouhými 4 % na celkovém objemu obrátu mezi EU a Ruskem. Ekonomický dopad tedy nemůže být značný, daleko důležitější je pro EU a Rusko otázka vývozu ropy a zemních paliv z Ruska a dovoz strojírenských výrobků a

výrobnů chemického průmyslu z EU (Ekonomicheskie otnoshenija Rossii i ES. Hudshie družja – luchshie vragi. *Moskovskij centr Carnegi*). Jak Rusko, tak i EU ale plně chápou, že právě dopad na poslední oblasti bude mít naprosto zásadní vliv, proto se od toho drží co nejdále.

6 Diskuse

V rámci praktické části práce se dospělo k jednoznačnému závěru, že samotná struktura obchodu mezi Ruskem a EU je z pohledu EU velmi vhodná – země po celou dobu sledování dovážela do Ruska především různé produkty, struktura vývozu do Ruska je tedy silně diverzifikovatelnou. Z druhé strany objem vývozu EU do Ruska je desetkrát větší nežli objem vývozu Ruska do EU. Navíc zboží z EU je v Rusku určeno pro konzumaci zejména bohatší příjmovou skupinou a je synonymem kvality.

V případě Ruska naopak vývozní položkou zůstává nezpracovaná komodita s nízkou přidanou hodnotou – jedná se o pšenici. Země vůbec nemá diverzifikovatelný vývoz a je tedy závislá na vývoji cen jen dané komodity. Navíc zemědělský sektor je v Rusku ve velmi špatném stavu, jelikož byl doslova zničen nevhodnými reformami během 90. let a země není tedy soběstačná, pokud se jedná o zemědělské produkty.

Otázkou ale zůstává, jestli výše uvedená situace bude zachována i do budoucna. Bezesporu na dovoz zemědělské produkce z EU budou mít sankce. Situace se může vyvíjet tak, že zboží z EU bude nahrazeno buď místními výrobky anebo výrobky z Latinské Ameriky, Kazachstánu nebo Běloruska. Zemědělství výrobci v těchto zemích velice podrobně pozorují vývoj situace v oblasti zemědělských sankcí.

Navíc jak se poukázalo v průzkumu, ruské produkty se mohou stát velmi poptávanými v Evropě – ať již na základě početné ruské mluvčí skupiny, zájmu místních občanů o ruské produkty, kvality produkce anebo zvýšených aktivit ruských výrobců v oblasti marketingu.

Má se ale uznat, že v současné době vstupu ruských produktů na evropský trh brání především celá řada překážek zejména administrativního charakteru spojená s vyřízením povolení. Další brzdou vývoje jsou marketingové aktivity – v Evropě je základem prodeje především marketing a reklama, čímž se nemohou pochlubit třeba vývozci zemědělské produkce z Ruska.

Je možné ale říct, že EU méně potřebuje Rusko nežli Rusko EU, zejména pokud se jedná o soběstačnost ekonomik. Ukázalo se to třeba na zmíněném dopadu sankcí – ty měly jenom krátkodobý účinek.

7 Závěr

Agrární sektor Ruska se bohužel nemohl vzpamatovat z krize, do které se dostal po rozpadu Sovětského svazu. Navíc, příroda Ruska a geografické vzdálenosti rozvoji daného sektoru moc neprospívají. To ale představuje významnou příležitost pro evropské producenty. Po celou dobu sledování docházelo k nárůstu objemu vyvážené produkce zemědělského sektoru EU do Ruska, což bylo přirozeným důsledkem růstu životní úrovně v zemi.

Obchodování se zeměmi EU je jednou z největších oblastí ruského vývozu. V práci se jednoznačně dospělo k zajímavému závěru – ačkoliv jsou země EU naprosto nejdůležitějším obchodním partnerem Ruska, místní vláda se nesnaží integrovat do daného seskupení, a naopak spíše spolupracuje se svými geografickými sousedy.

Nelze ovšem jednoznačně říct, jestli měly sankce obrovský dopad na zemědělství Ruska a EU. Na jednu stranu došlo k výraznému poklesu dovozu potravin z unijních zemí. Na druhou stranu byl ale výpadek Ruska nahrazen vývozem do jiných zemí, anebo, jak je tomu v případě Polska, větší spotřebou na místním trhu. Index LFI je pro Rusko pro většinu zemědělských produktů záporný, což svědčí o tom, že Rusko je spíše příjemcem dané produkce. Situace se ale o něco změnila, a to v souvislosti se sankcemi proti evropským zemědělským produktům.

Jednoznačně je ale možné tvrdit, že sankce neprospěly ani EU, ani Rusku. Daleko vhodnější cestou byla integrace Ruska do evropských struktur – země EU, nikoliv SNS nebo Čína, jsou hlavním partnerem Ruska. Bohužel, v tomto případě jsou politické zájmy ruské elity v rozporu s potřebami ruské ekonomiky.

Je rovněž nutné říct, že ani evropské, ani ruské sankce neměly takový účinek, kvůli kterému byly vyhlášeny – Rusko stále ovládá Krym a evropští zemědělci sice byli dotčeni ruskými sankcemi, avšak dopad nebyl zase až tak katastrofální. Ve výsledku jsou tedy vzájemné sankce úplně k ničemu – žádná ze stran nebyla těmito sankcemi zase až natolik dotčena, jak by si přála. Bezesporně, daleko větší vliv by měly sankce zaměřené na omezení dovozu ropy a zemního plynu z Ruska a strojů a strojírenských výrobků z EU.

Navíc, v práci se jednoznačně dospělo k závěru, že dopad sankcí je minimální, zejména s ohledem na to, že nejcitlivější obory vzájemného obchodování nebyly dotčeny ani sankcemi ze strany EU, ani Ruskem. Přitom je nutné počítat s tím, že EU má daleko lepší postavení v jednání s Ruskem – země EU mají daleko diverzifikovanější strukturu obchodu, nejsou silně závislé na jedné zemi, mají velmi silný vnitřní trh apod.

Na základě výše uvedených argumentů je možné se domnívat, že cíl této bakalářské práce – podrobit analýze vývoj agrárního obchodu v průběhu posledních 10 let a současný stav agrárního obchodu mezi Ruskou federací a Evropskou unií – je možné považovat za splněný.

V první části bakalářské práce byla uvedena hlavní specifika zahraničního obchodu, byla vymezena specifika a smluvní základna pro vzájemné obchodování mezi EU a Ruskem. Díky tomu bylo v další části práce možné pokračovat výzkumem obchodování.

Dynamika vzájemného obchodování byla jednoznačně pozitivní a byla ve prospěch EU, která dovážela do Ruska desetkrát více, nežli se vyváželo z této země. Všechno se ale změnilo se sankcemi, které byly vyhlášeny Ruskem jako odvěta za postoj EU. Došlo k několikanásobnému propadu dovážených komodit. Na druhou stranu se lze domnívat, že to nemělo velký vliv na evropské zemědělce, kteří se dokázali přizpůsobit změněným podmínkám. Ruské sankce na zemědělské výrobky se zaměřily hlavně na největší a nejcitlivější obory pro evropské farmáře, kde mají země EU velký podíl. Takže, na základě těchto argumentů je možné se domnívat, že i další cíle této bakalářské práce byly splněny.

Je možné se domnívat, že sankce budou brzy zrušeny – jak pro Rusko, tak i pro EU je daleko vhodnější obchodovat nežli vést obchodní války, které nakonec nemají žádný výsledek.

Hlavním omezením této práce je to, že dosud nejsou k dispozici údaje za rok 2016, takže není možné jednoznačně vyhodnotit dopad sankcí. Právě proto je možné v dalších výzkumech zohlednit hlavní omezení této práce. V dalších výzkumech je rovněž možné podrobit analýze vypořádání se s vyhlášením sankcí ze strany evropských farmářů zaměřujících se na vývoz do Ruska.

Seznam použitých zdrojů

Odborné články

1. SMUTKA, L. ISHCHUKOVA, N. *Revealed comparative advantage of Russian agricultural exports*. Agrarian Perspectives - Proceedings of the 22th Scientific Conference: Development trends in agribusiness 17.09.2013, Czech University of Life Sciences Prague, CR. Prague, CR: CULS Prague, Faculty of Economics and Management, 2013. s. 212-218.
2. ISHCHUKOVA, N. SMUTKA, L. *Revealed comparative advantage: product mapping of the Russian agricultural exports in relation to individual regions*. 2014, ACTA SCIENTIARUM POLONORUM Oeconomia roč. 13, č. 1, p. 45–61, ISSN: 1644-0757.
3. ISHCHUKOVA, N. *The position of agriculture in the Russian Federation – the last two decades development overview*. Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika), 2014, roč. 60/2014, č. 11, s. 489-502. ISSN: 0139-570X.
4. SVATOŠ, M. SMUTKA, L. ISHCHUKOVA, N. *The position of agriculture in the Russian Federation – the last two decades development overview*. Agricultural Economics (Zemědělská ekonomika), 2014, roč. 60/2014, č. 11, s. 489-502. ISSN: 0139-570X.
5. SMUTKA, L. SPICKA, J. ISHCHUKOVA, N. SELBY, R. *Agrarian import ban and its impact on the Russian and European Union agrarian trade performance*. Agric. Econ. – Czech, 62/2016, s. 493-506.

Literatura

1. CIHELKOVÁ, E. *Mezinárodní ekonomie II*. Praha: C. H. Beck, 2008. 258 s. ISBN 978-80-7400-054-6.
2. FOJTÍKOVÁ, L. *Společné politiky EU*. Praha: C. H. Beck, 2008. 180 s. ISBN 978-80-7179-939-9.
3. KALÍNSKÁ, E. *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada Publishing, 2010. 368 s. ISBN 978-80-247-3396-8.
4. KÁRNÍK, M. *Clo a celní politika od A do Z*. 1. vyd. Olomouc: ANAG, 2012. 352 s. ISBN 978-80-7263-779-9.
5. MACHKOVÁ, H. *Mezinárodní marketing: [strategické trendy a příklady z praxe]*. Praha: Grada Publishing, 2015. 200 s. ISBN 978-80-247-5366-9.
6. PALATKOVÁ, M, ZICHOVÁ J. *Ekonomika turismu: turismus České republiky*. Praha: Grada Publishing, 2014. 262 s. ISBN 978-80-247-3643-3.
7. SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod: teorie a praxe*. Praha: Grada Publishing, 2009. 368 s. ISBN 978-80-247-2708-0.
8. ŠTĚRBOVÁ, L. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada Publishing, 2013. 268 s. ISBN 978-80-247-4694-4.

Internetové zdroje

1. Aftershoknews. *Rossija nachala probnye postavki mjasa indejki na rynok Evrosojuza*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <https://aftershok.news/?q=node/419814>
2. Ceny v EU padají, inflace klesla na nulu. *Novinky.cz* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/ekonomika/380766-ceny-v-eu-padaji-inflace-klesla-na-nulu.html>
3. CIA World Factbook: Russia. *Central Interlligence Agency* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/rs.html>
4. Devalvacija rublya otkryvajet dl'a rossijskych proizvoditelej novyje rynki. *Vedomosti* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2015/08/31/606810-devalvatsiya-rublya-otkrivaet-dlya-rossiiskih-proizvoditelei-novie-eksportnie-rinki>
5. DP.ru. *Valio vdvoe uvelichivaet proizvodstvo syra Viola v Rossii*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: https://www.dp.ru/a/2014/12/23/Valio_vdvoe_uvelichivaet_p/
6. eAGRI. *Ruské sankce*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-ze-medelstvi/zahranicni-vztahy/ruske-sankce/>
7. Ekonomicheskie otnoshenija Rossii i ES. Hudshie družja – luchshie vragi. *Moskovskij centr Carnegi*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://carnege.ru/commentary/?fa=63664>
8. Eurostat. *International trade in goods*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/international-trade-in-goods/data/database>
9. Evropská komise. Potravinářský průmysl. [online]. [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/food/index_cs.htm
10. Exportéři nedají na slabou korunu dopustit. Za dva roky stoupl vývoz o 400 miliard. *Česká televize* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1745379-exporteri-nedaji-na-slabou-korunu-dopustit-za-dva-roky-stoupl-vyvoz-o-400-miliard>
11. FAOSTAT Database. *FAOSTAT* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://faostat3.fao.org/home/E>
12. HDP Ruska. *ROSSSTAT* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: www.gks.ru/free_doc/new_site/vvp/tab11c.xls
13. ITC. *Trade Map*. [online]. [cit. 20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://www.trademap.org/Index.aspx>
14. KP.ru. *Razvitie selskogo hozjajstva v Rossii: realii i perspektivy*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://www.kp.ru/guide/razvitie-sel-skogo-khozjaistva-v-rossii.html>
15. MINISTERSTVE SELSKOGO HOZJAJSTVA ROSSIJSKOJ FEDERACII. *Utverzhden nacionalnyj doklad ob itogah raboty v APK za 2014 god*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://www.mcx.ru/news/news/show/38327.355.htm>
16. Monolith. *MY O SEBE*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://monolith-gruppe.eu/ru/predpriятие/my-o-sebe.html>
17. Oficiální internetové stránky Evropské unie. Bezpečnost potravin v EU. [online]. [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/food/index_cs.htm

18. Oficiální internetové stránky Evropské unie. Bezpečnost potravin v EU. [online]. [cit. 2016-12-10]. Dostupné z: http://europa.eu/pol/food/index_cs.htm
19. REGNUM. *Rossija vyshla na pervoe mesto v mire po eksportu pshenicy*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <https://regnum.ru/news/economy/2126714.html>
20. RIA novosti. *Rossijskoe prodovolstvennoe embargo*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <https://ria.ru/spravka/20150806/1161758541.html>
21. Rok ruského embarga očima Česky: raketové zdražování a krokodýlí maso. *Idnes.cz* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/rok-v-rusku-a-sankce-proti-zapadnim-potravinam-fqh-zahranicni.aspx?c=A150807_160826_domaci_jav
22. Rossijskaja gazeta. *Čto vkusnee - ispanskij hamon ili tambovskij okorok*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <https://rg.ru/2014/08/10/produkty-site.html>
23. ROSSIJSKIE PRODUKTY NA EVROPEJSKIH PRILAVKAH. *Optimist*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://oppps.ru/rossijskie-produkty-na-evropejskix-prilavkax.html>
24. Rosstat. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://www.gks.ru/>
25. Ruť v storonu granici. *Rossijskaja gazeta* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://rg.ru/2016/01/19/avtomobil.html>
26. Ruské embargo na potraviny zahrnuje maso, mléčné výrobky, ovoce i zeleninu. *Česká televize* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/ekonomika/1022718-ruske-embargo-na-potraviny-zahrnuje-maso-mleczne-vyrobky-ovoce-i-zeleninu>
27. Rusko stíhá inflace. V srpnu zrychlila na 15,8 procenta. *IDnes.cz* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: http://ekonomika.idnes.cz/nflace-v-rusku-v-srpnu-zrychlila-na-15-8-procenta-frc-/eko-zahranicni.aspx?c=A150904_155329_ekonomika_rts
28. Sdelano u nas. *Sankcijam nazlo: na Urale nachali proizvodstvo hamona*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://sdelanounas.ru/blogs/56587/>
29. Sdelano u nas. *Znamenitij slivochnyj syr Maskarpone nachali vypuskat v Altajskom krae*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://sdelanounas.ru/blogs/57501/>
30. Skolko v Rossii poddelnogo syra. *Meduza* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://meduza.io/cards/skolko-v-rossii-poddelnogo-syra>
31. The Global Competitiveness Report 2015-2016. Russian Federation. [online]. [cit. 2016-10-10]. Dostupné z: <http://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2015-2016/economies/#economy=RUS>
32. Zahraniční obchod - Metodika. *Český statistický úřad* [online]. [cit. 2016-04-10]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/zo>
33. ZIMPORT.ru. *Importozameshhenie v selskom hozyajstve*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://zimport.ru/importozameshhenie-v-selskom-hozyajstve/>
34. ZIMPORT.ru. *Rossijskij rynek celnomolochnoj produkcii rastet*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://zimport.ru/news/rossijskij-rynek-celnomolochnoj-produkcii-rastet/>
35. ZIMPORT.ru. *Rossiia vyshla na pyatoe mesto po proizvodstvu svininy*. [online]. [20.02.2017]. Dostupné z WWW: <http://zimport.ru/news/rossiia-vyshla-na-pyatoe-mesto-po-proizvodstvu-svininy/>